

Q. D. B. V.

DISSERTATIONEM

DE

FIDE JURIDICA,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,

ELECTORATUS BRANDENBURGICI

HEREDE, &c. &c. &c.

SUB PRÆSIDIO

DN. CHRISTIANI THOMASII, JCTI,

CONSILIAR. ELECTOR. BRANDENB.

ET PROF. PUBL.

Publicæ Eruditorum disquisitioni submittet

MATTHÆUS LUPIN,

Memminga Suevus.

ad Diem 2. Decemb. M DC XCIX.

H. L. Q. C.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

LITERIS CHRISTOPHORI SALFELDII,

TYPOGR. ELECT. BRAND.

S. R. I.

Illustris ac Liberæ

REIPUBLICÆ MEMMINGENSIS

ORDINI SENATORIO,

VIRIS

*Generosis, Magnificis, Perstrenuis, No-
bilissimis, Amplissimis, Prudentissimis,*

DOMINIS

CONSULIBUS,

PRÆTORI,

SECRETIORIBUS,

SYNDICO, cæterisque

SENATORIBUS

gravissimis,

Patronis, Parenti ac Fautoribus suis

maxime Venerandis

Disputationem hanc dedicat

MATTHÆUS LUPIN.

B. C. D.
Dissertatio de Fide Juridica,

CAP. I.

De

FIDE IN GENERE.

§. I.

Nter varias causas, cur per *Materia dif-*
tot secula tantæ & tam graves con- *ficultas & Fi-*
troverſiæ de fide, plerumque modo *dei, ambigui-*
turbulentissimo agitata fuerint, & *tas.*
adhuc animis, ira, invidia, & vindicta
repletis agitentur, etiam illa ex præ-
cipuis esse videtur, quod fidei vox
plurimis significatibus obnoxia ab il-
lis, qui de fide quid literis prodide-
runt, non satis accurate ab æquivocatione fuerit liberata, sed
plerique vel rem illotis quod ajunt, manibus aggressi de varie-
tate significationum istarum plane non fuerint solliciti, vel su-
perfunctorie saltem & notatis generaliter aliquot vocis acce-
ptionibus parum ad rem ipsam momenti afferentibus, tractave-
rint, potissimum vero fidem quæ cordis opus est, cum fide spe-
culationum, aut fidem Historicam, cum fide Juridica miscuerint,
& cum harum singulæ diversas regulas observent, istas inter se
satis aperte confuderint, atque sic rem in se satis obscuram, ex-
planationibus suis ac disputationibus obscuriorem reddide-
runt.

A

*Vid. Magnæbinar D. J. p.
de Fide*

rint. Neque Jure Consultos hic excipio, utpote qui modo memoratas fidei differentias nec ipsi quoties de fide Juridica aut Historica quid scribendum fuit, observarunt. Quare nobis ante omnia tentandum erit, ut istos scopulos pro viribus evitemus, & quamvis operam daturi simus, ut distinctissime hic procedamus, veniam tamen facile speramus ab æquis lectoribus, si in hac materia difficili, nemine, quod sciamus, præeunte forte erraverimus.

Fides proprie de homine dicitur, & ejus anima.

Ergo non proprie de Deo.

§. 2. Id inter omnes facile constare arbitramur, fidem, etsi improprie (ut omnes fere affectiones animæ humanæ) etiam de bestiis prædicetur, ut quando rerum naturalium scriptores multa de fide canum commemorare solent; proprie tamen de solo homine dici, & quamvis fides de toto homine prædicetur, qui & ipse fidelis inde, item homo bonæ ac malæ fidei &c. dicitur, nullum tamen restat dubium, quod fides non afficiat hominis corpus, aut ejus membra, sed quod denotet affectionem animi humani immaterialis & invisibilis.

§. 3. Scimus equidem, quod Fides etiam inter prædicata DEI reperiatur, cujus fidelitatem & sacræ literæ inculcant, & de qua neque sana Philosophia dubitare permittit. Sed nihil mutamus. Etenim jam alibi ostendit Dominus Præses, nihil, quod de creaturis proprie prædicatur, de Deo simili modo prædicari, cum repugnet enti infinito, ut in quacunque propositione de eo quid affirmetur, quod definiri possit, adeoque finitum sit. Unde sicuti constat, prædicata Deo tributa, quæ a corpore, etiam humano sunt desumpta, *ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεῶν*, h. e. improprie de Deo dici, ita & pari ratione prædicata omnia animæ humanæ ad Deum applicata non proprie h. e. non univoca & eodem sensu, uti de homine dicuntur, & qui definiri possit (ita enim in Logicis univoca seu propria prædicata, quatenus impropriis & æquivocis opponuntur, describi solent) sed *ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεῶν* prædicantur.

§. 4. Observavimus tamen hac Doctrina nonnullos offendi. Quibus

Quibus uti facile indulgemus ut ingenio suo vel pro lubitu, vel *Respondetur*
 pro conscientia utantur, modo similem licentiam nobis relin- *objectioni,*
 quant, ita mallemus non nemini istud non excidisse, quasi pia *pias animas*
 animæ doctrinam nostram horreant. Optassemus, ut pia ejus- *hanc doctri-*
 modi animæ vel ex recta ratione vel ex sacris literis quicquam *nam horre-*
 quo sententia nostra oppugnari possit, attulissent, neque in *re.*
 nudis contradictionis terminis mansissent. Jam cum istud ~~id est, quod~~
 quidem factum non sit, vix aliud possum⁹ regerere, quam quod ~~id est, quod~~
 in seculo vivamus, ubi pietas partim aperte exulat & oppugna-
 tur, partim magno studio & affectatione excolitur ac ostendi-
 tur, rarissime vero deprehenditur, quia rarissimi sunt illi, qui &
 casti sunt, & humiles, & mansueti, & misericordes, & benefici &c.
 Uti vero fatemur, etiam imbecillium in fide a fratribus esse ra-
 tionem habendam, ne scandalum illis detur, etiam in rebus aliis
 indifferentibus; putamus tamen doctrinam istam de infinita
 Dei eminentia nullum prædicatum proprie sic dictum, quo es-
 sentiam ejus circumscribere aut concipere valeamus, admit-
 tente, cum maxima erga divinum numen veneratione, & hu-
 mili agnitione imbecillitatis humanæ sic egregie convenire ut
 istæ animæ, qui horrorem ex hac doctrina sentiunt, causam
 habeant, scrutandi intima cordis proprii, ac videndi, annon
 seipso in persuasionem pietatis decipiant, & annon potius ad il-
 las animas pertineant, de quibus loqui solent Domini Theolo-
 gi in communi definitione scandali accepti.

§. 5. Cæterum cum anima hominis inter alias functiones, *Fides sumi-*
 quas per totum hominis corpus exerit, duabus & præ reliquis *tur pro affe-*
 eminentibus gaudeat, intellectu & voluntate, quarum illa in *ctione vel in-*
 cerebro, hæc in corde humano operationes suas exercet, & alias *tellectus vel*
 utraque harum diversis plane affectionibus prædita sit, ex qui- *voluntatis.*
 bus diversæ etiam regulæ & axiomata formari solent; fides vero
 & pro affectione intellectus & pro affectione cordis sumatur;
 opera danda est, ut ista duplex fides probe inter se secernatur, *Vid. Slevoghts Diss. d.*
 cum ab accurata distinctione intellectus & voluntatis ma- *Ident. p. 1. 1. 1.*
 gna pars veræ sapientiæ dependeat, & vel egregius alias Carte-
 sius,

Robertus quoniam

fius, dum voluntatem in cerebro ponit, & affirmationes ac negationes, omnium aliorum consensu attributa intellectus cogitantis, in principiis Philosophiæ suæ ad actiones voluntatis refert, exemplo suo docere potest, quam periculosum sit ei, qui naturas rerum inquirere satagit, multo magis autem illi, qui omnia naturæ phænomena & totius universi structuram demonstrare ex principiis suis promittit, si in notitia sui ipsius, & eorum, quæ omnes homines tam profunde & intime sentiunt, tam notabiliter aberret & hallucinetur.

*Fides i. e. af-
fectio volun-
tatis nihil a-
liud est quam
fiducia.*

Bona fide agere

§. 6. Porro fides cordis nihil aliud est, quam fiducia, five in hac fiducia hominem ad se ipsum & actiones proprias referas five ad alios homines. Inde bona fide aliquid agere, fidere alicui, fidem habere. Et quia fiducia securitatem parit, hinc & sæpe apud Latinos bona fide agere ille dicitur, qui nimis confidenter, etsi cum summa negligentia aut impudentia etiam tale quid agit, quod non laudem, vel etiam plane reprehensionem merebatur, modo id sine astu & fallacia faciat, ac se injuste aut turpiter facere ignoret. Imo quamvis in istis locutionibus, fidem dare, fidem servare, fidei vox in alio significatu accipi videatur, pro dictorum scilicet conventorumque veritate & constantia, sic dicta secundum Ciceronem *1. off. c. 7.* quia Fiat quod dictum est, revera tamen & istæ locutiones ad fiduciam referri possunt, cum is, qui fidem alteri dat, hac datione intendat fiduciam in ipso excitare, ut sibi fidem habeat, & per istam voluntatis constantiam, quæ servatione pactorum declaratur, simul fiducia alterius, cui quid promissimus, conservetur. Ciceronis autem derivatio, jam notantibus id Lexicographis (*vid. præprimis Excell. nostri Cellarii Fabrum hac voce*), magis allusio Stoica est, quam vera etymologia.

Credere &

Fidere an sy-

nonyma sint?

Fidelitas.

Crudelitas.

§. 8. Cæterum quemadmodum in idiomate vernaculo *trauen und glauben* sæpe synonymice usurpantur, ita & in lingua latina fidere & credere fere idem significant. Non pigebit tamen hinc inde observare ubi synonymia ista fallat. Ita credere alicui, sæpe denotat fiduciam ponere in aliquo, seu fidere alicui,

prob.

alicui, non tamen ista duo æque late patent. Cuicunque fido, credo, sed non omni, cui credo, fido. Similiter a voce fidere fides dicitur, item fidelitas & fidelis. At substantivum quod fidei respondeat $\alpha\pi\sigma\tau\epsilon$ credere non habemus. Fidelitati & fidei Grammaticæ quidem correspondent derivationes credulitatis & credulorum, sed moraliter magna inter ista est differentia, fidelitas ad virtutes pertinet, credulitas ad vitia seu navos. De reliquis differentiis videbimus suo loco.

10. 3. 1. 2.

~~scripsit~~

§. 8. Vivimus vero iis temporibus, ubi ad stabiliendam veram sapientiam sæpe ob sapientes huius sæculi inculcari debent prolixius res alias certissimæ. Notavimus, neminem forte dubitare, quin fides cordis sit fiducia, sed deprehendimus multos dubitare, an omnis fiducia in corde sit, & annon etiam elatur fiducia in intellectu. Putamus autem posterius esse falsum. Omnis fiducia est conjuncta cum certitudine. In intellectu vero nihil deprehendis, quam hæc tria: cogitationem certam, dubiam & probabilem. Cogitationes certas scimus, non credimus. Et quæ intellectu credimus, de iis intellectualiter certi non sumus. Porro omnis fiducia affectus est. Nullus autem affectus in cerebro est, uti nullus intellectus, qua a voluntate distinguitur, est in corde.

Fiducia tantum in corde est, non in cerebro.

3. 6. 2.

~~scripsit~~

divis. 5. 10.

pro

§. 9. Unde sponte se exerit, communiter, etiam ab iis, qui maxime eam inculcare debebant, neglecta distinctio certitudinis duplicis cordis videlicet & intellectus. Ubi fiducia est ibi certitudo cordis est, esset enim contradictio, si incertam fiduciam dicerem aut dubiam, (etsi de dubia fide tanquam voce latius patente res nobis non sit ignota, (Germanice *ein zweiffelhaft und ungewiß Vertrauen*). Sed quis vellet dicere, omni fiduciæ conjunctam esse certitudinem intellectus, seu scientificam? v. g. si credimus firmiter, nos amari ab amatis personis, necessario ipsis fidimus, & certam fiduciam habemus, quod ab iis amemur: sed si velimus illam certitudinem vel nobis vel aliis hominibus, rationibus necessario concludentibus, quales ad certitudinem intellectualem requiruntur, demonstrare, impossi-

Certitudo duplex, cordis, & intellectus.

le id foret. Unde necessario patet, multa dari, quæ intellectui nostro sint dubia aut certe saltem verosimilia, cordi tamen nostro certa. Hinc etiam dicere solemus, si de ejusmodi rebus amici nostri urgeant, rem demonstrari certis argumentis, præprimis de rebus futuris, de quibus rarissime rationes scientificas proferre possumus: Videbitis, me verum dixisse, & sentietis nam cor meum me non fallit, aut: *Das Herze sagt mir es/es wird gewiß geschehen.* Contra sæpe accidit, ut, etiam si certitudo intellectus adsit, nulla tamen adsit certitudo cordis vel fiducia v. g. Illa certissima sunt, de quibus nullam dubitandi rationem habemus, quales sunt omnes sensationes vigilantium. At annon contingere potest, ut, dum videmus, hominem, quem mortuum fuisse credideramus, & cum eo colloquimur, & nullam rationem intellectus dubitandi nobis suppeditat, tamen præ affectu non fidamus oculis & sensibus nostris? Annon contingere potest, ut etsi videamus, eum quem odimus, nos ex tetro carcere aut a morte liberare, tamen nullam in hoc ejus facto ponamus fiduciam.

(Thomas

minori gradu incredulitate fuit, quam reliqui ex undecim.)

Certitudo

Logica &

moralis.

non in intellectu

§. 10. Unde, quod obiter dicam, miror, cur Scripturæ sacræ interpretes communiter Thomam ut incredulum increpent, reliquos vero discipulos sine nota dimittant, cum tamen reliqui ex undecim majori incredulitate laboraverint. Statim credebat Thomas, quamprimum Christum viderat & tetigerat, reliqui etiam post visum & tactum obstupescabant & nondum credebant, donec Christus coram ipsis cibum caperet.

§. 11. Est vero certitudo cordis assensus firmus animæ nostræ in corde, ortus ex affectu amoris erga rem amatam. Et certitudo intellectus est assensus firma animæ nostræ in cerebro, orta ex sensationibus evidentibus, aut rationibus inde deductis, adversus quas nullas dubitandi rationes proferre possumus. Certitudinem intellectus informat vel informare debet Logica genuina, certitudinem cordis sapientia moralis, unde & in posterum illam certitudinem Logicam dicemus, hanc moralem. Novimus equidem, terminos hos duplicis hujus certitudinis

eru-

vapulant in-
terpretes sed
non distinguunt
des inter res
invisibiles
aut credunt
a velle

assensus qualis
qui apparet in intellectu

Ita pro hoc hinc
fide

dat ergo opi-
nio certa est
certo fundamto
ex parte rei

eruditis non esse infrequentes, non tamen observamus, fontes
hujus duplicitatis ab aliis esse notatos. Et in hoc sensu etiam
possumus admittere suo modo doctrinam Cartesii, qua voluit,
axioma suum de clara & distincta cognitione atq; norma scien-
tia, non adhibendum esse in rebus agendis. Multa enim in vita
humana cum certa fiducia agere debemus quotidie, de quibus
certitudinem intellectus non habemus. Nam ipsam speculatio-
nem Philosophia moralis qua in intellectu est, si non certiori-
bus, saltem æq; certis principiis niti debere, ac scientias mathe-
maticas, contra Divum Aristotelem & Scholasticos non solum
ostenderunt haecenus multi non Cartesiani, sed & ipsi Cartesii as-
sectæ ex ejus principiis ejusmodi demonstrationes tentarunt.

§. 12. Omnis fiducia intuitu fidentis, effectus amoris
est. Alios vel amamus vel odimus, vel nullo affectu erga eos
movemur. Odium omne diffidentiam parit. Carentia odii sup-
ponit quidem & carentiam diffidentia, sed & carentiam fiducia.
Quo majus odium vel amor est, eo major est diffidentia vel fi-
ducia. Igitur sunt & gradus fiducia, non tamen solum depen-
dentes a gradibus amoris in fidente, sed & a copia aut defectu
virium in eo cui fidimus. Quem amamus, eum regulariter cre-
dimus & nos amare h. e. bene nobis velle, eumque voluntatem
declaraturum esse signis variis. Non tamen omnis, qui bene no-
bis cupit, potest etiam nobis semper benefacere, sed quod ejus
beneficiis non habeamus opus, vel quod destituatur potentia
nobis beneficia exhibendi. Infimus fiducia gradus est, si ami-
cus potentia destituatur, unde nec fiducia nomine venire solet,
eique magis credimus, quod nos amet, quam quod ei fidamus.
Medius fiducia gradus est, si amicus possit nobis benefacere, sed
ejus ope non indigeamus. Maximus gradus est, si & opus ha-
beamus amico, & possit indigentiam nostram sublevare, unde
& fiduciam in eo ponere tum dicimur, quod de medio fiducia
gradu dicere non solemus. Quod si quis potentia gaudeat no-
bis benefaciendi, sed voluntate destituatur, eum non amamus,
sed odimus, & sic diffidentiam erga ipsum necessario in nobis
sentimus.

c. 14. de quo principiis. confidera sic peccati ori-
gine quæque fructus

*Fiducia est Amor & non
affectus amoris. sed actus
fundamentalis
Tres fiducia gradus
vel amoris de
eius gradu qd
est per se*

q. si v. errat. In amari

*confidera sic peccati ori-
gine quæque fructus*

*odio n. quale gignit
amor & non amor a
natura v. t. & aethe-
re. q. amoris
negotium est ut sit ut ad
liberum qd o amamus*

Fiducia op-
posita diffi-
dencia &
credulitas.
Incredulitas.
Infidelitas.

§. 13. Ex dictis vero simul constat, de opposito fiducia diffidentia, quid sit & unde oriatur. Cæterum cum omnis virrus inter duo extrema sit in medio posita, habet & fiducia præter diffidentiam extremum alterum, quod credulitas appellatur. Est ergo crudelitas nimia facilitas credendi, orta ex amore vago & inconstante; Diffidentia contra nimia difficultas fidendi aliis, orta ex odio plurimum aut raro amore aliorum. Diffidentia plerumque constans animi affectus est. Credulitas contra ob inconstantiam causæ vagatur. Qui enim facile credit, ei facile diversa & contraria persuaderi possunt. Propterea tamen credulus, dum diversis temporibus modo hoc credit modo illud, non abit in incredulum. Incredulitas enim fere diffidentia comes est, aut ejus effectus, denotans statum hominis, quo quis difficulter aliorum dictis credit, sive eos mentiri putet, sive falsa dicere. Sumitur tamen & incredulitas & diffidentia subinde in partem mediam, uti fiducia in partem sequiorem. Unde cum incredulitate non confundenda est infidelitas, cum hæc rem ab incredulitate diversissimam denotet, scilicet fidei datæ violationem & semper in malam partem accipiatur. Thomas & reliqui undecim increduli erant, non infideles. Judas infidelis erat, eo ipso tamen non erat incredulus. Quare non convenienter fideles & infideles in idiomate nostro redduntur die Gläubigen und Ungläubigen/ quasi sermo esset de credentibus & incredulis, sed porius dicere deberemus die Treuen und Untreuen. Unde vero communis hic error promanaverit, videbimus suo loco.

Quinam bo-
mines credu-
li quinam
diffidentes,
item infide-
les.

§. 14. Ceterum ex principiis doctrinæ moralis Dn. Præsidis facile ex passionibus dominantibus hominum cognosci potest, utrum ad credulitatem an ad diffidentiam, item fidelitatem aut infidelitatem proni sint. Voluptati immerfi maxime creduli sunt, ceterum nec fideles, nec infideles sæpe tamen non fideles: Avari diffidentia & infidelitate laborant, fidem in manibus habentes, & spe præmii vel proximos prodentes: Ambitiosi nec creduli nec in omnibus diffidentes, magis tamen ad diffidentiam, quam credulitatem inclinant, ac, quamvis fidelitatem affectent, passio

passio tamen eorum non admittit, ut firmam fiduciam quis in eorum fidelitate ponere possit. Hinc facile judicari potest, quantum credulitati voluptuosorum & diffidentia avarorum ex mixtura cum aliis affectibus accedat vel decedat. Nec mireris quod non simul ostenderimus, quibus hominibus fiducia aut fidelitas tribuenda sit, quia ex præfata doctrina constat, nullam virtutem veram in ullo homine deprehendi, simul vero ex eadem non difficulter monstrari potest, apud quos simulacra fiducia & fidelitatis deprehendantur, scilicet apud eos quorum voluptas valde cum ambitione aut hæc cum illa mixta est. Post hos illi, qui avaritia pariter ac ambitione reguntur etsi diffidentissimi sint, & per necessariam sequelam maxime infidi, multis tamen & fidentes & fideles apparebunt.

*Victus vela in somine
nulla est.*

§. 15. Diximus §. 12. quod fiducia credat alterum benevolentiam declaraturum quavis occasione variis signis. Sunt autem signa voluntatis nostræ vel facta vel verba. Utrisque fiducia excitatur, & quod verba attinet, homo fidem alteri habens credit ea esse vera, h. e. loquentem non dicere mendacium, sed verba convenire cum ejus mente. Utrum vero verba cum rebus significatis conveniant nec ne, h. e. an loquens Logice verum dicat nec ne, magis ad fidem intellectualem quam ad fiduciam cordis pertinet. Non diffitendum tamen est, quo major est præsumptio potentia & autoritatis in loquente cum præsumptione de ejus benevolentia conjuncta, eo facilius quoque alteri credere solemus, quod verba ejus non solum Ethice sed & Logice verum dicant. Et cui diffidemus, ejus verba si non pro mendacibus, saltem pro falsis habere solemus, nam jam alibi monstravit Dn. Præses, intellectus plerosque naves & virtutes a dispositione cordis pendere. Quare & voluptuosi circa veritates Logicas sæpe nimis creduli sunt, avari contra nodum in scirpo quarunt, ambitiosi iterum in medio positi sunt, ad veritatem & invenendam & percipiendam quod intellectum aptissimi, præprimis, si ambitio eorum voluptate temperetur, cum mox dicturi simus, plerasque veritates magis fidem quam scientiam requirere.

Fiducia quatenus ad verba amici pertineat.

*Fides intellectualis
Fiducia Cordis*

*Fides intelle-
ctualis. Fi-
des cerebri-
na.*

§. 16. Ergo jam de fidei altero significato videndum, quo pro affectione intellectus seu fide cerebri sumitur, quia intellectus solum in cerebro suas functiones exercet, quam tamen cave ne propterea cerebrinam appelles, cum fides intellectualis in suo ambitu considerata abstrahat ab intellectu erroneo, & rite informato, cerebrinum vero illud dici soleat, quod nullum fundamentum extra intellectum habet quo nitatur. Solet tamen non incommode fides intellectualis tum cerebrina appellari, quando a falsis Doctoribus loco fidei cordis h. e. fidelitatis & fiducia substituitur, & hanc mentitur, quia tum revera istud fundamentum nullam aliam originem agnoscit quam cerebrum Pseudo Doctorum.

*Fides & sci-
entia.*

§. 17. Quid autem fides intellectualis sit haud difficulter cognoscemus ex ejus opposito. Opponuntur vero hic sibi fides & scientia. Scimus, quæ certo vera esse cognoscimus, reliqua verosimilia credimus. Unde scientia dicitur esse rerum necessariarum & certarum, fides rerum probabilium, quæ aliquando aliter se habere possunt. Quoniam tamen intellectus humanus multarum rerum ignorantia laborat, & apud singulos homines inæqualis rerum scientia deprehenditur, ita ut quod unus scit, alter ignoret quod unus more scientifico demonstrare potest, alter solum ab aliis persuasus credat, ac præterea multi de rebus ad scientiam non pertinentibus scientias tamen crepent, inde nonnunquam inter se fides & scientia misceri solent, ut ea quæ credimus scire, quæ scimus credere dicamur.

Fides Historica late sic dicta.

§. 18. Uti vero scientia a sensibus propriis, ita verisimilitudo a sensibus alienis, per ea Dn. Præses in Introductione sua ad Logicam docuit, initium capere solet, dum scilicet alii nobis referunt, quid viderint, audierint vel alio modo intra se senserint. Quare hoc respectu fides intellectualis in genere potest appellari fides historica late sic dicta, sic ut talis fides historica & fides intellectualis non raro usurpentur synonymice, potissimum quando utraque contradistinguitur fiducia aut fidei cordis.

*Potissima
differentia*

§. 19 Quamvis autem ex hæcenus dictis jam facile possint plures comparationes inter fidem intellectualem & fiduciam institui

stitui, & exinde differentia utriusque distincte notari, nolumus tamen circa hoc caput prolixiores esse, sed ista duo saltem notasse sufficiat; 1. Fidem cordis certitudo necessario concomitatur (per dicta §. 9.) fidem intellectualem concomitatur probabilitas certitudini opposita. 2. Fiducia fere includit fidem intellectualem, non autem fides intellectualis fiduciam, h. e. qui alteri fidet, etiam ordinarie credit ejus verba esse vera (conf. §. 15.) sed non vice versa, cujus verba pro veris habeo, ei etiam confido. Nam multi casus emergere possunt, ubi credimus inimicis, etsi iis diffidamus, si nimirum veritas illa non respiciat ea, quæ nobis bona vel mala sunt, aut a nobis pro talibus habentur. Ratio utriusque in eo posita est, quod bonum & malum, tanquam fiduciae & diffidentiae objectum includat etiam conceptum veritatis & falsitatis, saltem ex opinione nostra. Nam quod pro bono habemus, credimus esse verum bonum, & quod pro malo habemus, credimus verum malum aut falsum bonum. Sed non omnis conceptus veri & falsi infert etiam conceptum boni & mali. Breviter omne bonum verum esse debet, non omne verum bonum.

inter fiduciam & fidem, intellectus.

§. 20. Antequam vero in meditatione fidei intellectualis ulterius ad specialiora progrediamur, paucis prius perlustremus, utrum ea quæ hucusque de variis fidei acceptionibus ex usu Linguae Latinae & Philosophia observavimus etiam conveniant cum SS. Literis. Ea enim Philosophia demum vera est, quæ sacrae Scripturae convenit aut certe non repugnat. Ubi statim de fide fiduciae notabilis est phrasis $\pi\iota\varsigma\ \epsilon\upsilon\epsilon\iota\nu\ \epsilon\iota\varsigma\ \theta\epsilon\acute{o}\nu,\ \epsilon\iota\varsigma\ \chi\rho\iota\varsigma\tau\acute{o}\nu$, credere in Deum, in Christum, pro credere Deo & Christo, quæ extra novum Testamentum non facile reperitur alibi, & ne quidem apud LXX. ut vocant. Unde & ejus phrasis expositio genuina ex veteris Testamenti lingua Hebraea petenda est. Nam credere in Deum non est tantum fidem habere Deo (intellectualiter) quod etiam Dæmonia faciunt *Jacob. 2. v. 19.* Sed Deo confidere, fiduciam suam in Deo collocare, inniti Deo, acquiescere in Deo, tanquam in vita ac salute nostra omni sufficiente *Deuter. 30. v. 20.* adhærendo ei, nam illa est vita tua. Hinc

Consonantia doctrinae nostrae cum scriptura. Fides fiducia.

fides hæc vivifica dicitur in novo testamento *πεποίθησις*, fiducia, *πληροφορία*, *Rom. 4. v. 21. Col. 2. v. 2. παρρησία*, *Ephes. 3. v. 12. 1. Pet. 1. v. 13. 1. Job. 5. v. 13. 14. ὑπόστασις*, *Hebr. 11. v. 1.* vid. *Georg. Pasoris Lexicon voce πίσις*. Unde evidenter patet, vitam salvificam esse in corde non in cerebro, etiam clamantibus Lexicographis.

Fiducia tantum in corde.

§. 21. Sed ne nostram hac in re fiduciam solum in Lexicographis ponamus, clarissima sunt eam in rem verba Pauli eo ipso in loco, ubi utilisissimam controversiam de fide & bonis operibus tractat. *Si confessus fueris ore tuo Dominum Jesum, & credideris in corde tuo, quod Deus eum excitavit a mortuis, servaberis.* Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Corde ait credi, non cerebro aut intellectu. Nam fidem intellectualem etiam dæmonia habent, non solum de Deo, *Jac. 2. v. 19.* sed & de Christo, quod sit sanctus Dei. *Marc. 1. v. 24. conf. supra §. 8. juncto tamen §. 19.*

Fidei certitudo, certitudo cordis.

§. 22. Conveniunt etiam scripturæ ea, quæ de certitudine fiduciæ ejusque differentia hac parte a fide intellectuali supra docuimus §. 9. 11. & 19. Hinc illa *ὑπόστασις* fidei de qua Paulus ad *Hebr. XI. v. 1.* a Luthero redditur eine gewisse Zuversicht. Hinc idem Paulus ad *Rom. IV. v. 21.* de Abrahami fide prædicat certam seu plenam persuasionem *πληροφορίαν*, Deum quæ promiserat posse etiam facere. (*Conf. §. 10. & 15.*) Et ipse Paulus certo persuasus est, neque Angelos, neque Principatus, neque potestates &c. neque ullam creaturam posse nos separare a Charitate Dei quæ est in Christo Jesu Domino nostro. *Rom. IIX. v. 38. f.* Et alibi gloriatur, quod Evangelium ab ipso prædicatum constiterit apud auditores suos non in loquutione duntaxat, (aut quod malim, & quod etiam suadet contextus, in ratiocinatione sola intellectus *καὶ ἐν λόγῳ μόνον*) sed etiam in virtute tum in Spiritu sancto, tum in certa persuasionem (cordis) *1. Thessal. I. v. 1.*

§. 23.

*videt & intellectus
a Spiritu S. illuminatus*

§. 23. Porro etsi in scriptura novi foederis distinctis vocibus
diffidentia, incredulitas & infidelitas non soleat efferri, sed tria
illa communi ἀπιστία vocabulo denotentur, propterea ta-
men non est putandum, quod scriptura tollat differentes signi-
ficationes vocum istarum. Potius officio boni interpretis in-
 cumbit, ut ex contextu vel aliis regulis bonæ interpretationis
 sensum genuinum eruat, & in idiomate latino & Germanico, in
 quibus credere & fidelem esse, item incredulum & infidelem es-
 se & sic pari ratione glauben und treu seyn / nicht glauben und miß-
 trauisch oder untreu seyn per dicta superius §. 13. non parum dif-
 ferunt, ista inter se non misceat. Ponamus, historicum quen-
 dam Græcum retulisse, quo pacto ~~rex~~ quidam potens rebelles
 suos subditos ob infidelitatem suam puniverit, & fidelibus
 præmia distribuerit, in illa vero relatione adhibuisse voces
 πίστις & ἀπιστία item τῶν πιστῶν καὶ ἀπιστῶν. Quis
 æquo animo ferat, si interpretes latinus hic adhibeat voces incre-
 dulitatis, item credentium, & incredentium, aut interpretes Ger-
 manus voces Glauben Unglauben / Gläubige / Ungläubige / loco
 Treue / Untreue &c. Non diffiteri tamen possumus, inconveni-
 entem ejusmodi versionem sæpius deprehendi etiam in trans-
 latione Lutheri nostri, quod non exprobro beati viri manibus,
 cum mox dicenda ostendent, eum hic peccasse non ex inscitia
 & ruditate, sed vitio communi etiam eruditissimorum istorum
 temporum, adeoque facile hic excusationem mereri, sed ideo
 saltem admoneo, ne novos illos laudi ducamus, sed desinamus
aliquando post tot Reformationis annos quasi studio vel Papi-
zare, vel Ethnicizzare.

§. 24. Licebit adeo speciminis loco saltem unum & alterum
 textum emendare. Suppono ex dictis §. 20. & 21. fidem salvi-
 ficam in scriptura non esse fidem intellectus sed fidem cordis
 seu fiduciam. Hinc vero necesse sequitur ἀπιστία huic op-
 positam non esse incredulitatem sed diffidentiam. Hoc suppo-
 sito locus ap. *Marc. cap. ult, v. 16.* ita cum emphasi reddendus

Ἀπιστία
sæpe denotat
infidelitatem
non incre-
dulitatem.

Lutherus
Vapulat.

vid. Joh. D. Heidegger
Q. 1. p. 532.

Emendatur
versio Ger-
manica
Marc. ult. v.
16. II. Tim. II.
v. 13. Rom.
erit, XI. 23.

erit. Fidens & baptizatus servabitur, infidelis vero condemna-
bitur. Wer vertrauet und getauffet wird/ wird errettet werden/
wer aber mißtrauisch oder untreu ist/ wird verdammet werden. Et
alter 2. *Tim.* 2. v. 13. Si infidi sumus ille tamen fidus manet, uti &
Erasmus reddidit, ac sic forte alii Latini. Sind wir untreu/ so
bleibet er treu. Addamus & tertium locum *Rom.* XI. v. 23. Sed
& illi, si non permanferint in infidelitate, inferentur, ubi iterum
Erasmus rectissime, potissimum si respiciatur ad præcedentis
capitis 10. v. ult. Toto die expandi manus meas ad populum
rebellum & contradicentem. Aber auch Sie/ wenn Sie nicht in
Ihren Abfall oder Untreu verharren werden/ werden wieder ein-
gepfropfft werden/ 2c.

*Credulitas
in Scr. re-
jicitur.*

§. 25. Credulitatis, quod alterum extremum fiduciz su-
pra fecimus, mentio quidem disertæ, quod recordemur, non sit
in doctrina novi fœderis, res ipsa tamen & quod creduli non de-
beamus esse, satis exprimitur, dum Paulus consulit, omnia pri-
us explorare, & tum demum quæ bona sunt retinere 1. *Thess.* ult.
v. 21. dumque Johannes hortatur, ne cuius spiritui credamus,
sed ut probemus spiritus, utrum ex Deo sint, id est, uti postea
se explicat, utrum diligant alios, 1. *Job.* IV. 1. & 7. tantum abest,
ut scriptura unquam credulitatem nonnisi præjudicio autorita-
tis humanæ aut educatione nixam approbaverit.

*Fides intelle-
ctualis seu
historica &
in scripturis
fidei cordis
opponitur.*

§. 26. Denique & fides intellectualis sæpius in sacris literis
commemoratur, forte tamen non evidentius opponitur hæc
fides fiduciz cordis quam apud Jacobum cap. 2. v. 19. Tu cre-
dis, Deum unum esse, recte facis & demonia credunt, (speculative sed
non cordicite,) & horrescunt (horror enim & fides cordis sunt
opposita.) Etsi nullum sit dubium, Diabolum de mysteriis
habere fidem non saltem verosimilem, sed scientificam, aut certe
scientiæ æquipollentem, dicit enim quod probe cognoscat, Chri-
stum esse sanctum illum Dei, *Marc.* I. v. 24. ubi egregiam quo-
que confessionem oris edit, sed infelicem tamen & insalutarem,
quia scilicet ipsi deest fides cordis *Conf. supra* §. 21. & saltem fi-
des ejus historica est, uti quoque communi consensu sic voca-
tur.

§. 27. Consensum hactenus memoratum scripturæ & ra- *Novus signi-*
tionis in discernenda fide cordis & intellectus insigniter turba- *ficatus Fidei*
runt scriptores Ecclesiastici nova Fidei acceptione & novis Phra- *pro formula*
sibus de fide inventis. Quod enim hactenus & latinitas & sa- *scripta. Ejus*
cræ literæ ignoraverant, id illis temporibus, quibus sponsa Chri- *origo & in-*
sti, quæ perpetua virgo esse debebat, ex hominibus viros assum- *commoda.*
sit & adultera facta est, & latinitati & sacræ scripturæ superindu-
ctum est, ut fides denotarit fidei formulam scripto comprehen-
sam. Unde & scribere fidem dicebant. *Vide Excell. Cellarii no-*
stri Thesaurum Fabro Buchnerianum hac voce. Occasionem & tem-
pus & effectum hujus novi inventi graviter depingit Hilarius in
libro ad Constantium. Summa eo credit. Præscriptione fidei fi-
dem Evangelicam expirasse. Singulis annis novas fides scribi,
veram exulare. Tot fides scribi quot sint voluntates: Unam de-
bere esse fidem: ab hac unica vera fide descitum esse fide multi-
plicata, ac multiplicitatem sustulisse unitatem, & cum unitate
ipsam fidem: post Nicæni Conventus synodum nihil agi, quam
quod fides scribentur, cum tamen nemo ad Christum pertine-
at: Scribi fidem, quasi fides non debeat esse in corde &c. *Conf.*
Arnoldi delineat prim. Christ. l. 8. c. 20. §. 15, 16. seq.

§. 28. Iisdem Autoribus debemus, quod credulitas pro fi- *Credulitas*
de, & sic vitium pro virtute & usurpari & venditari cœperit. *pari ausu*
jus rei occasio forte sumpta ex illis Prudentii Apotheos. v. 547. *jaclata pro*
Vis tanta novella credulitatis inest. *fide.*

Quamvis autem Poëtæ facilius excusantur, si ob metrum voci-
bus non exacte convenientibus utantur, res ipsa tamen haud
dubie placuit clero, loco fidei Evangelicæ a grege suo cœcam fi-
dem seu credulitatem postulante, ut istud synonymum invale-
ret & fidem mentiretur. Hinc postea etiam apud scriptores pios
& de damno Josephi sollicitos tuto credulitas pro fide dicitur, ut
apud Salvianum passim fit. Et utinam reliqui cum Salviano
cum falso nomine rem veram retinuisent. Ita enim hic *lib. 3.*
de gubern. Dei p. 70. edit. Ritters: Quid igitur credulitas vel fides?
Opinor fidelem hominem Christo credere, i. e. fidelem Deo esse, hoc est
fideli-

*Sponsa Chri adultera
facta & confessionis vel
fidei quæ formulas.*

*clero causâ credulitate
& fide uset.*

fideliter Dei mandata servare. Et lib. 4. init. p. 100. Cum ut diximus hoc sit hominis Christiani fides, fideliter Christi mandata servare, sit absque dubio, ut nec fidem habeat qui infidelis est, nec Christum credat qui Christi mandata conculcat, ac per hoc totum in id resolvitur, ut qui Christiani nominis opus non agit, Christianus non esse videatur. Ita quidem Salvianus. Sed apud reliquos credulitas Christiana secundum ductum eorum, quæ modo ex Hilario excerpimus & analogiam totius Historiæ Ecclesiasticæ, erat fideliter fidibus a Clero scriptis adherere, ea memoriæ mandare, dubia circa istas formulas orta objecta autoritate scribentium more Pythagoreorum discipulorum repellere &c.

*Credulitas
Pythagorea
jam a Chry-
sostomo in
Christianis-
mum intro-
ducta.*

§.29. Et ne putes, doctores a reliquis reprobatos hunc errorem reraſſe, videamus quid Chrysostomus, de cujus ortho-
xia nemo dubitat, docuerit. Is vero *homil. 1. in 1. ad Timoth.* pri-
marius boni discipuli Christiani requisitum ponit credulitatem
Pythagoricam. *Qui discere cupit obtemperare debet, non corrumpi,
credere non ratiocinari* $\pi\iota\varsigma\ \epsilon\upsilon\epsilon\iota\nu$, & $\sigma\upsilon\lambda\lambda\omicron\gamma\iota\lambda\lambda\epsilon\delta\alpha\iota$. Si homini
tantum tribuerunt, & quidem prestigiatori ac mago, Pythagora in-
quam, ut ejus dogmatis simpliciter, & sine ulteriori inquisitione ac qui-
escerent, usurpantes loco rationis suum illud; ipse dixit, quanto magis
idem in Deo faciendum est nobis? Bene, Chrysostome, si modo
Deus unquam assensum ejusmodi cæcum a suis postulasset, si
modo voluisset, ut vos Doctores prestigiatori illo & mago vos
comparare deberetis *Conf. Rittershus. lect. sacr. lib. 6. cap. 14.*

*Simul & no-
vum fidei
oppositum,
ratio, contra
rationem ra-
men & scri-
pturam.*

§.30. Uno vero absurdo admissio mox sequebantur plura.
Cum enim formularum isti fidei Doctores omnia autoritate Py-
thagorica agerent, ac sic, uti contra rationem & scripturam no-
vum fidei monstrum formaverant, ita & sæpius in tollendis fide-
lium dubiis & ratione & scriptura destituerentur, novum ad pal-
liandam hanc ignorantiam fidei oppositum dederunt, quod ite-
rum & ratio & scriptura ignorat, ipsam videlicet rationem. Sæ-
pe a Chrysostomo eodem fidem & ratiocinationes sibi opponi
pluribus exemplis docuit idem Rittershus. *lect. sacr. lib. 5. c. 3.* Cæ-
terum utrum hic primus autor ejus oppositionis sit, an jam ab

aliis

aliis hanc errorem acceperit, nostra parum interest. Sufficit id inventum maxime irrationale esse. Fides cordis ratione destituta impetus bestialis est: Fides salvifica maxime rationalis. Fides intellectualis regulas suas mox tradendas a ratione mutatur, imo nihil aliud est, quam ratio verisimilis vel etiam certa. In scriptura vero nusquam Fides & Ratio, (λογος) sibi opponuntur. Quin potius concordia rationis & fidei satis dilucide inculcatur, dum Paulus Romanis cultum divinum rationalem λογικόν, commendat Rom. XII. 1. & Petrus ipsam doctrinam Christianam & Evangelicam appellat lac purum & rationale λογικόν. 1. Petr. 2. v. 2. Scio equidem pro stabilienda ista erronea oppositione & fide cæca multa scripturæ loca in omnium ore esse. Sed scio etiam, ista loca omnia esse contorta nec probare quod probare debent. Unde ut nos in iis prolixè refutandis detineamus, non est opus.

§. 31. non potuit vero non ex tot & tantis erroribus propullulare, ut ex fide Christiana cordis, fieret solum fides intellectualis & historica seu uno verbo dæmoniaca. (vid. supra §. 18. 21. 26.) Imo, si dicendum quod res res est, fides illa formularia, credulitas illa Pythagorica, fides ista rationi opposita adhuc peior est fide dæmoniaca, hæc enim rationalis est de rebus in quibus ratio & scriptura concordant, illa vero irrationalis, quia rationi opposita. Neq; hoc pro nimis duro asserto habendum, si quis pensitet, quod Salvianus omnem fidem pure intellectualem fidei dæmoniacæ postponat. Pulcherrimus ejus locus meretur, ut totus adscribatur. Ita vero lib. 4. pag. 104. postquam verba Jacobi de fide dæmonum recitasset: *Nam quid erravit Apostolus, ut hominis Christiani fidem dæmoni compararet? Non utiq; sed ostendere illud volens, quod supra dictum est, quia sine operibus bonis nil sibi per fidei supercilium usurpare deberet. Idcirco autem a Dæmonibus Deum credi: Scilicet, ut sicut Dæmones, cum Deum esse credunt, tamen in perversitate perdurant, ita & quosdam homines quasi credulitatem dæmoniacam habere, qui cum se Deum credere asserant, tamen a malo opere non cessant.*

*Fides rationi
opposita de-
terior est dæ-
moniaca.*

av. p6.

cessant. Subjungit autem ad pudorem & condemnationem hominum peccatorum, non credere solum *Damones Dei nomen*, sed etiam *timere & contremiscere*: hoc est dicere: quid tibi blandiris o homo quisquis es, credulitate, quæ sine timore atque obsequio Dei nulla est? aliquid plus *damones habent*. Tu enim unam rem habes tantummodo, illi duas. Tu credulitatem habes, non habes timorem, illi & credulitatem habent pariter & timorem.

Vivificatio fidei cordis tributa fidei formularia.

§. 32. Porro potissima attributa fidei cordis fuere translata in fidem intellectualem, & formulariam, quod quis per formulas salutem accipiat, (Conf. §. 20. & 21.) unde & ipsa doctrina secundum certas formulas jam ab illis temporibus fides unica ac salutaris dicta fuit, *der allein seeligmachende Glaube*, & communis persuasio invaluit, nullam certiore probationem inveniri posse de aliena salute, quam si ad mortem usque professus fuerit formulam receptam, credulitatem Pythagoricam, fidem irrationalem seu rationi oppositam.

Fides formularia primum instrumentum tyrannidis papalis.

§. 33. Ergo putamus primum momentum Papatus, quo mediante summa tyrannis in animos hominum exercet, consistere in eo, quod totam scripturam corruperit, dum omnia ejus loca de fide cordis loquentia detorsit ad fidem aliquam membranaceam aut chartaceam, credulam, Pythagoricam, irrationalem seu, ut alias appellare solemus, carbonariam. Cumq; istud per excerpta superius ex Hilario jam sub Constantino factum sit, vel hoc argumentum sufficeret, si aliis destitueremur, sub Constantino M. Anti. Christum dominatum suum in orbe Christiano stabilivisse. *Vide Arnold. delienat. prim. Christ. lib. 8. per integr. & jam ante eum Rittershus. Lect. Sacr. lib. 6. c. 17.* Utrum vero ex isto papatu nos, qui Evangelicos nos dicimus, jamdum simus liberati, alia quæstio est, de qua interim videri potest integra *Pars 2. Hist. Eccles. Arnoldi*. Quicquid hujus sit, non vitio vertendum Jcto aut Politico, si hic distinctionem juris publici, inter esse in territorio & de territorio, in praxin deducat, h. e. ut si forte in medio papatu adhuc vivat, non tamen sit de papatu, sed libertate Christiana utens fidei cordis studeat, & quotidie scrutetur in scri-

Arnold.

M

Scripturis, relicta fide formularia formulariis, & credula, credulis,
& irrationali equis & mulis, & carbonaria carbonariis. Hi nigri
 sunt, hos tu Christiane caveto.

Profectio

§. 34. His ita notatis, de fide intellectuali jam magis spe-
 cialia observanda erunt. (*conf. §. 20. init.*) Diximus §. 17. fidem
 intellectualem, qua scientiæ opponitur, esse rerum verisimilium.
 Quamvis autem jam omnia ista supponamus, quæ Dn. Præses
 de differentia inter veritates certas & verosimiles, tanquam do-
 strina maxime necessaria, quamvis vulgo neglecta, tradidit fu-
 sus in introductione ad Logicam, juvabit tamen ad naturam
 fidei intellectualis eo melius cognoscendam, & communes
 Philosophiæ Academicæ, etiam novioris errores tacite notan-
 dos, aliquot observationes brevissimis positionibus includere.
 1. Paucæ sunt veritates certæ. 2. Veritates certæ sunt potius pas-
 siones intellectus & axiomata inde orta, quam liberæ ejus actio-
 nes. 3. Sensus nunquam fallunt, ratio sæpissime, nulla vero sæ-
 pius, quam quæ putat, intellectum purum sensibus contradi-
 ctum, veritates invenire posse. 4. Singularia certo cognosci
possunt ab intellectu humano, Universalia si non pleraq; saltem
potissima sunt saltem verosimilia. Essentias enim omnes rerum
 ignoramus, etiam hominis ipsius, adeoque de nulla re eviden-
tem & distinctam cognitionem habemus. 5. Ergo pleraque
 credimus, paucissima scimus, cum & communiter scientia di-
 catur esse debere rerum universalium, non singularium. 6. Ergo
 sapiens inter Sophistam Dogmaticum, scientias ubiq; crepan-
 tem & Scepticum, omnia saltem credentem in medio positus,
 huic propior est quam illi. 7. Philosophus Dogmaticus cujus-
 cunq; sectæ magis insanit, quam Scepticus. Scepticus in paucis
 aberrat, scilicet in istis, quæ certo sciri possunt, hæc vero pauca
 sunt. Dogmaticus vero plura scire se putat, quæ saltem credit,
 quia plurima ignorantur. Imo etiam ea quæ sciri possunt &
 quæ putat se scire revera non scit, sed credit, quia totus præju-
 dicio autoritatis est immerfus. Ergo ipse nescit, quid agat.
 8. Sapiens in rebus universalibus fidem magis, quam scientiam

*Observatio-
 nes. quedam
 preparatorie
 ad divisionē
 fidei intelle-
 ctualis, de
 comparatio-
 ne veritatum
 certarum
 & verisimi-
 lium.*

Not. Senty

quærit, certitudine singularium & cognitione immediate inde orta contentus. 9. Philosophia scientiam jactans turbas semper peperit & rixas. Credens Philosophia magis apta ad quietem. Ergo vel ex hoc capite fides magis apta sapienti quam scientia. 10. Quinimo ad vitam tranquille agendum non requiritur certitudo, sed verosimilitudo, seu veritas intuitu tranquillitatis civilis non in puncto consistit, sed latitudinem semper habet. Ita potest quis bonus civis & vir bonus esse quamc. opinionem v. g. de proportionem diametri ad peripheriam, unius libræ erga alteram, de motu solis vel terræ, de definitione substantiæ & accidentis, de conceptu causæ moralis, & reliquarum causarum, & in genere de maxime controversis hypothesebus, Physicis, Moralibus, Medicis, Juridicis & quæ perperam Theologicæ vocantur, foveat. 11. Ut in omnibus disciplinis dantur errores communes, ita & in omnibus dantur plures verosimilitudines, & paucissimæ ac valde simplices veritates certæ.

Fides intellectualis Philosophica & hanc Historicam stricte dictam. Fidei Philosophicæ tot sunt species, quot sunt disciplinæ rationales. Ergo datur fides Metaphysica, Logica, Physica, Ethica, Politica, Mathematica, Medica, Juridica, Theologica. Et hæc ultima, quatenus Theologia Academica ad habitus intellectus humani viribus parabiles & præmiis promotionum Academicarum dignos refertur, iisdem regulis, navis, cautionibus est subjecta ac reliquæ species, adeoque hoc intuitu parum præcipui præ reliquis habet, nec salvificat.

Exempla fidei Metaphysicæ.

§. 35. Fides igitur intellectualis est vel de rebus universalibus vel de singularibus. Illam vocabimus Philosophicam, hanc Historicam stricte dictam. Fidei Philosophicæ tot sunt species, quot sunt disciplinæ rationales. Ergo datur fides Metaphysica, Logica, Physica, Ethica, Politica, Mathematica, Medica, Juridica, Theologica. Et hæc ultima, quatenus Theologia Academica ad habitus intellectus humani viribus parabiles & præmiis promotionum Academicarum dignos refertur, iisdem regulis, navis, cautionibus est subjecta ac reliquæ species, adeoque hoc intuitu parum præcipui præ reliquis habet, nec salvificat.

§. 36. Declaramus rem exemplis: Ita fide Metaphysica quis credit v. g. causam Moralem influere in effectum tantum immediate, alius etiam mediate; hic credit causas efficientes rerum & finales esse externas, alius internas; hic credit spiritum esse ens cogitans, alius in genere ens agens; hic credit totum & partes esse attributa omnis entis, alter esse tantum attributa

tributa corporis; hic credit tot esse attributa entis eaq; sic esse definienda; alter & de numero & definitione attributorum aliam fidem fovet, tertius forte credit, ea plane definiri non posse. Et in genere tot fere possunt exempla fidei Metaphysicæ afferri, quot sunt canones Metaphysici. Horum autem infiniti sunt, fluctuantes, incerti & multis limitationibus obnoxii.

§. 37. Ita fide *Logica* quis credit v. g. dari analogia media *Exempla fi-*
inter univoca, & æquivoca, & analogum terminum absolute *dei Logica.*
positum sumi pro analogato nobilissimo, alius credit, nulla dari univoca, & analogum terminum sæpe sumi pro analogato ignobiliore; alius credit quinque esse prædicabilia, alius pauciora; alius proprium & accidens differre, alius non differre; alius decem esse prædicamenta, alius plura vel pauciora; alius credit, substantiam esse ens per se subsistens, alius credit ignorari, quid sit substantia; alius propositionem indefinitam æquipollere universali, alius particulari; alius tres esse figuras syllogisticas, alius plures; alius unam esse methodum vagam & arbitrariam, alius determinatam syntheticam vel analyticam, & ita in infinitum.

§. 38. Ita in *Physica* quis credit, dari vacuum vel non da- *Exempla fi-*
ri; alius credit, unam esse materiam, alius triplicem, crassam, *dei Physica.*
subtilem & subtilissimam; alius materiam credit esse infinitam, alius finitam, alius indefinitam; alius credit materiæ motum inesse, alius non inesse; alius dari corpora inanimata, alius non dari; alius lucem esse substantiam; alius esse accidens; alius dari attractionem, alius non dari; alius credit hominem esse speciem infimam, alius non credit; alius credit intellectum agere in voluntatem, alius contrarium sibi persuadet, & sic in infinitum.

§. 39. Ita fide *Ethica* quis credit, dari quatuor virtutes, alius *Exempla fi-*
decem, alius unam; alius credit, S. B. consistere in habitu virtu- *dei Ethica.*
tis, alius in actione, alius in tranquillitate animi; alius, affectus esse bonos, alius malos, alius indifferentes; alius credit dari actiones indifferentes, alius omnes esse bonas vel malas; alius credit

dari liberum arbitrium, alius non credit; alius credit dari virtutet philosophicas, alius non credit; alius credit socialitatem, alius ordinem, alius convenientiam cum sanctitate divina, alius convenientiam cum statu integritatis esse fundamentum moralitatis, & ita in infinitum.

Exempla fidei Politica.

§. 40. Ita fide Politica quis credit, Majestatem esse immediate a Deo, alius mediate; hic credit, originem Rerum publicarum esse ex impulsu mere naturali, alius ex metu, alius ex malitia hominum; hic credit, mixtam Rempublicam esse omnium optimam, alius esse omnium miserrimam; hic credit regnum electivum esse melius successivo, alius successivum electivo præfert, alius singulas formas habere sua commoda & incommoda; similis fides opposita est de præstantia Monarchiæ, Aristocratix, & Democratiæ; hic credit in libera Republica esse majestatem, alius credit contrarium; hic credit dari majestatem temporariam, alius contraria fide persuasus id negat; hic credit felicem esse Principem fines territorii multum augmentem, alius feliciorrem putat, qui territorium non ita amplum possidet, & nimiam amplitudinem ruinam imperiis magnis afferre sibi persuadet; hic credit accisiam, sit venia verbo, esse modum collectandi optimum, alius contraria fide imbutus manibus pedibusque repugnat, ne introducatur, & ita in infinitum.

Exempla fidei Mathematicæ.

§. 41. Ita fide Mathematica alius credit, Mathesin esse scientiam scientiarum, ex qua peti possint demonstrationes omnium rerum; alius credit valde paucas dari certitudines Mathematicas, & multa ibi non solum credi, sed & falso credi; nec v. g. mathematicam rationem dari posse, cur globus major non transeat foramen minus; alius credit, Mathesin pertinere ad intellectum purum imaginationi contradistinctum, alius credit ne quidem dari intellectum ejusmodi purum; alius credit mathematicas abstractiones, quo subtiliores sint, eo magis prodesse ad inveniendam veritatem, alius credit tales subtilitates parum prodesse & sæpe officere inveniendæ veritati; alius credit quantitatem abstra-

abstractam ab omni materia esse, materialem, alius esse spiritua-
lem, alius esse chimæram seu ens rationis; alius credit dari cor-
pus mathematicum, aliq nullum corpus præter Physicum agno-
scit; alius credit fundamenta matheseos esse definitiones idea-
les, alius credit mathesin fundari in sensationibus æque ut alias
disciplinas; alius credit ideam circuli & lineæ rectæ melius ima-
ginatione, quam definitione concipi; alius credit punctum
mathematicum definire posse, alius non posse; alius credit
definitionum lineæ rectæ, quam Euclides tradit esse optimam,
alius defendit definitionem Platonis, alius Procli, alius Ar-
chimedidis; alius definitionem anguli quam Euclides tradit,
quod sit concursus duarum linearum rectarum in eodem pun-
cto inclinatorum credit posse conciliari cum divisione anguli,
alius credit hanc conciliationem esse impossibilem; alius cre-
dit, dari infinitum mathematicum, alius credit illud esse ignem
frigidum, alius credit, Geometriam abstrahere etiam a possi-
bili physico; alius credit ejusmodi abstractionem replere intel-
lectum phantasiis irrationalibus; alius credit duas lineas rectas
erga se inclinatas posse ad se appropinquare in infinitum sine
contactu; alius credit hanc subtilitatem esse opus imaginationis
valde corruptæ; alius credit lineam extremam circuli constare
ex concavo & curvo, quod medium habet rectum, alius credit
hoc esse delirium; alius credit, dari proportionem accuratam
inter lineam rectam & curvam, & generationem linearum cur-
varum inveniri ac demonstrari posse, alius credit hoc esse im-
possibile, & sic in infinitum.

§. 42. Ita fide *Medica* quis credit, morbos curandos esse me- *Exempla fi-*
thodo Galenica, alius methodo Hypocratea, aliq methodo Theo- *dei Medicæ*
phrastica, alius methodo mechanica, & sic in infinitum. Ita fide *Theologiae.*
Theologica quis credit systema Theologicum sic esse formandum,
alius aliter; alius credit, ita esse exponendum locum scripturæ,
alius aliter; alius credit hanc esse veram & genuinam analogiam
fidei, alius aliam; alius credit Formulam Concordiæ esse libel-
lum a Deo inspiratum & optimum ad pacem Ecclesiasticam,
alius

alius credit esse libellum mere humanum perpetuas turbas in Politia & Ecclesia dantem &c. Exempla fidei *Juridica* videbimus in capite sequente.

*Differentia
fidei histori-
ca a fide
Philosophica.*

§. 43. Fides Historica stricte dicta (vid. 35.) non solum a fide philosophica differt, quod hæc versetur circa universalialia, illa circa singularia, sed & in eo est differentia, quod fides historica versetur circa actiones humanas, vel quæ ut actiones humanæ concipiuntur, fides philosophica circa res omnes. Fides historica credit actiones humanas ita vel aliter aut plane non gestas esse, fides Philosophica credit actiones has convenire cum principiis rectæ rationis vel non convenire. Fides Historica occupata est circa actiones hominum voluntarias vel invitas, fides Philosophica agit de cogitationibus hominum, quatenus sæpissime in omnibus disciplinis agitur de sensu scriptoris. Interpretatio vero est pars Logicæ maxime necessaria.

*Definitio fi-
dei historica*

§. 44. Ergo Fides historica est præsumptio veritatis de eo quod hominibus accidisse, vel ab iis gestum esse dicitur, orta ex conjecturis circumstantiarum, quæ non sæpe fallere solent, nullis tamen ab hominibus inventis aut præscriptis regulis adstricta, sed liberæ cujusvis ratiocinationi, a præjudiciis tamē vacuæ, relicta.

*Fides utmq;
intellectualis
certitudine
Logica desti-
tuatur.*

§. 45. Dico præsumptio veritatis: Omnis enim fides historica (ut & philosophica) parit verosimilitudinem saltem & in hoc differt ab eo, quod ipsi vidimus, audivimus, fecimus, aut cujus connexionem necessariam cum aliquo principio certæ veritatis aliis evidenter ostendere possumus. Nec differentia hic est (nisi forte quoad gradum verosimilitudinis inter fidem historiarum secularium & Ecclesiasticarum. Nam & fides historica de Christo parit saltem verosimilitudinem intellectualem, neque adeo est salvifica, neque necessario requirit cooperationem Spiritus Sancti.

*Non tamen
certitudine
moralis.*

§. 46. Dantur tamen verosimilitudines, quæ in vita civili & intuitu voluntatis ac tranquillitatis animi (confer. §. 34. n. 10.) æquipollent moraliter tamdiu veritatibus Logice certis, quamdiu non docetur contrarium, Quas inter & veritates certas ea est diffe-

differentia, quod in veritatibus Logice certis plane impossibiles sint probationes in contrarium, in ejusmodi verosimilitudinibus probatio contrarii habeatur pro valde difficili. Moraliter autem fere æquipollent valde difficile & impossibile.

§. 47. Ergo si unquam, sane in fide historica pariter & Philo- *Vitanda con-*
sophica certitudo moralis & logica confundenda haud sunt. Ad *fusio in fide*
certitudinem moralem sufficiunt verosimilitudines Logicæ, ex *intellectuali*
mille tamen verosimilitudinibus Logicis non fit certitudo Logi- *certitudinis*
ca, aut ut alias vocari solet Mathematica, alias enim non essent *moralis &*
verosimilitudines. Tolleretur omnis amicitia ac omne vincu- *Logica.*
lum humani generis, si quis alteri non ante fidere, eumq; amare
vellet, nisi postquam alter ipsi fiduciam & amorem suū demon-
strativo quodam syllogismo, aut demonstratione Mathematica
probaverit. Tenta quæso, qua ratione velis alteri amorem quem-
vis mathematice demonstrare. Verba, risus, suspiria, oculorum
inclinationes, dona, & omnia opera reliqua, quibus alteri be-
nevolentiam declaramus, signa moralia sunt, non medii termini,
qui requisita demonstrationis Logicæ καὶ πᾶντος &c. ha-
beant, non axiomata mathematica, quibus adhibitis istas miræ
efficaciæ notas Q. E. D. adscribere possis. Nescio vero, quis ma-
jorem mentis alienationem patiatur, utrum is, qui ad fiduciam
requireret ab altero demonstrationē mathematicā, utrum is qui
in materia morali tales demonstrationes promitteret & jactaret.

§. 48. Meretur tamen præcedens observatio eo cautiorem *Confusionis*
notam, quo major est ejus neglectus in praxi etiam inter illos, qui *hujus adhuc*
sapientia alios præcellere videri volunt. Sunt profecto, sunt *hodie mise-*
eheu! plurima ingenia acuta & subtilia, qui prono impetu in A- *randa exem-*
theismum ruunt, dum de Deo & ejus essentia ac attributis, de ve- *pla.*
ritate Historiæ Sacræ, & Evangelii &c. demonstrationes Logicas
& Mathematicas bona fide & anxie quærunt. Et horum forte
tantus non esset numerus, si illi, qui Doctores Christiani, & Mi-
nistri Christi esse volunt, miseris hisce hominibus fontes erroris
ostenderent. ac si non plurimi tales demonstrationes in rebus ad
fidem Philosophicam & Historicā pertinentes inaniter jactarent,

ac, mediantibus illis demum, fiduciam cordis excitare frustra fatagerent. Quotidiana, proh dolor! experientia testatur in rebus fidei Christianæ signa amoris vulgaria & sincera etiam ab iis qui talia quotidie inculcant, ac verbis præ se ferunt, re ipsa negligi, & ubique scripta fide aut syllogismis agi. Testatur eadem, alios donis, & blanditiis, alios minis & gladio assensum aliorum hypocriticum fidei huic syllogisticæ extorquere, ut pius & sincerus Politicus aut Jure Consultus fere nesciat, quo se ver-
tat. Et quo se vertet, nisi derelictis omnibus doctoribus fal-
sis ad Deum & Christum suum?

*Ejus antido-
rum ex Hebr.
IX. & Rom.
XIV.*

§. 49. Recordabitur autem quilibet Christianus, & quilibet sincerus Minister Christi, non solum communis asserti, quod fides salvifica describatur a Paulo *ad Hebr. XI. v. 1.* certitudo re-
rum speratarum & convictio rerum quæ non videntur, h. e. re-
rum quæ sub demonstrationem Logicam & Mathematicam non
cadunt, sed & spectabit remotis præjudiciis exempla fidelium
ibidem subjuncta, eaque examinabit, an objectum fidei eorum
fuerint res demonstrabiles aut veritates Logice certæ. Imo men-
te simplici & cum suspiriis pensabit, cur etiam inter ipsos Evan-
gelicos evangelica doctrina Pauli negligatur *ad Rom. XIV. v. 1.*
seq. qua monet, ut quisque in corde suo de iis quæ credat, de-
beat esse certus, & ille qui credit vescendum esse omnibus, &
qui æque æstimat omnem diem, & illum qui contrarium sibi
persuasit, quorum utrumque, tanquam sibi contrarium, sub
demonstrationem logicam aut mathematicam certissime non
dit. Monet expresse dissentientes ejusmodi, etsi forte errantes,
non esse condemnandos, sed placide suscipiendos, imo ne qui-
dem demonstrationibus affectatis & disputationibus ac syllo-
gismis vexandos. (μη̃ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν) Et
tamen ubique inter nos alia longe doctrina, alia longe facta
regnant. Sed mox liberabit nos Deus ab hoc quoque malo.
Qui credit, videbit.

*Regula falsa
de verosimili-*

§. 50. Ne tamen quis & in fide intellectuâli aberret, & ex
contrariis aut contradictoriis opinionibus incautus erroneam

præ

præ magis verosimili eligat, pauca quædam de regulis fidei intellectualis dicenda sunt. Ubi deplorandum rursus, quod communi doctrina hodiernum regnante doctrinæ de verosimili substruatur fundamentum lubricum & plane impertinens: ea scilicet verosimilia esse, quæ sic videntur pluribus aut sapientioribus. Regula hæc præjudicium autoritatis, omnem veritatis cognitionem impediens, stabilit, & nil aliud quam fidem cæcam & irrationalem inducit, non Philosophicam aut Historicam. Testibus non utimur ad probanda axiomata & canones intellectus, sed ad probanda facta. Et imo in ipsis factis testis ineptus est, qui dicit hoc sibi videri, hoc a se verum credi; scientiâ in teste requiritur non fides. Ea credimus facta esse, quæ testis ipse vidit, audiit, egit &c. Facit & hæc regula, ut ex duabus propositionibus contradictoriis utramque quis possit credere, quo quid ineptius? Unam enim credet, quia sic videtur pluribus, alteram, quia ea arridet paucioribus. Regulariter enim plures non sunt sapientes cum sapientes sunt paucissimi. Ergo nec ullum usum habet iste canon. Quod si dixissent, verosimile id esse, quod sic videtur pluribus aut potentioribus, sensum saltem habuisset axioma & monstrasset, mundum regi opinionibus multitudinis & potentum, i. e. erroribus.

bus, communis tamen.

fides una cum ratione.

§. 51. Neque tamen in doctrina de verosimili expectandi sunt canones apodictici, sed saltem & ipsi verosimiles, h. e. quæ raro vel certe non sæpe fallant. Hic ergo prænotandum. Verum necessario tale seu certum, & falsum necessario tale seu impossibile duo extrema esse scientiam parientia, in quorum medio incognitum est ignorantia soboles. Natura vero sua mens humana ignorantiam abjicere studet, & sic ex illo medio in utrumvis latus modo ad cognitionem veritatum necessariarum modo ad cognitionem rerum impossibilium se movet. Quoniam tamen ob imbecillitatem suam scientiam rarissime attingit, in multis cogitur subsistere in illis quæ vero & falso sunt propinqua, quorum illa verosimilia, hæc dissimilia vero vocantur. Sunt autem verosimilium & verodissimilium tres gradus. Infimus parum

Tres gradus verosimilitudinis & verodissimilitudinis.

ab incognito abest, scilicet quod ab una parte vix verosimile, ab altera vix verodissimile est. Ex hoc oritur dubium stricte dictum seu suspensio iudicii, aut hæsitatio æqualis in utramque partem. Medius gradus ex una parte est notabilis appropinquatio ad veri punctum & discessio notabilis a puncto falsi, i. e. verosimile simpliciter quod credimus sed absque magna fiducia; ex altera parte est notabilis appropinquatio ad punctum falsi & discessio notabilis a puncto veri, i. e. verodissimile simpliciter quod non credimus, sed absque magna diffidentia. Summus gradus denique ex una parte est proximitas talis puncto veri, & maxima remotio a puncto falsi, quod sic firmiter credimus, ut in effectu vix a scientia hanc fidem secernere possimus, ab altera parte est proximitas puncto falsi & maxima remotio a puncto veri, quod sic firmiter non credimus ut in effectu vix possimus istud verodissimile ab impossibili secernere.

Regula de verosimilitudine systematum & Historiarum integrarum.

§. 52. Jam vel de fide integri alicujus systematis philosophici aut integræ alicujus historię, vel de singulis propositionibus philosophicis aut factis historicis sermo est. Priori casu systema aliquod Philosophicum, aut Historia scripta præ aliis maxime verosimilis est, quæ in plerisque proxime accedit ad veritatem certam, & paucissimas contradictiones habet ac verodissimilitudines. Contra ea Historia, id systema maxime verodissimile est, quod certas veritates ubivis jactat & loco earum contradictiones meras aut somnia & fictiones cerebri proponit, vel facta narrat parum cum natura humana convenientia &c. e. g. Philosophia Mosaica & Cartesiana; Historia Regum Israel & Juda, & Historia Cyri aut Alexandri Magni; Evangelium Matthæi & Philostrati vita Apollonii.

Regula de Summa verosimilitudine singularum propositionum & assensio-

§. 53. Posteriori casu tres regulæ dari possunt pro veritate trium graduum verosimilitudinis.

I. Quæcunq; propositiones aut assertiones historicæ rarissime fallunt & vix unam aut alteram exceptionem admittunt, illa pariunt verosimilitudinem summam: & quæcunque propositiones aut assertiones historicæ rarissime & vix semel aut bis con-

NB NB

contingunt, præprimis si illa contingentia vix sine potentia humana maiore concipi possit, ea pariunt maximam verodis-
similitudinem. Ita maxime verosimile, eum qui secundum le-
ges naturæ vixit, etiam gaudere tranquillitate animi, eum con-
tra, qui contra leges naturæ vixit, tali tranquillitate gaudere
maxime vero absimile est; Ita testimonium duorum testium
impartialium, & qui non potuerunt antea de iis quæ deposue-
runt conferre, consonum in minimis etiam circumstantiis ma-
xime verosimile est, contra testimonium duorum testium par-
tialium acuti ingenii diu colludentium, etiam si in minimis cir-
cumstantiis consentiant, maxime verodisimile est. Ita maxi-
me verosimile est, hominem passioni dominanti aut etiam af-
fectui alii fortiter irritato satisfacturum esse quocunque modo,
si putet se id clanculum facere posse; maxime autem verodis-
simile est, hominem, bene potum solum cum sola, pulcra, jucun-
da, tempore noctis castissime vixisse, aut quod in proverbio
apud Pontificios est, clericum solum cum sola præsumi orare Pa-
ter noster. Ita minime verosimile est: aleatorem tesseriis luden-
tem plurimis, præprimis non in omni latere notatis, tribus vici-
bus continuatis eosdem jactus præprimis summæ maximæ vel
minimæ fecisse. Ita maxime verodisimile est aliquem ita dissi-
mulare posse affectus suos ut impossibile sit maxime verosimi-
liter ejus temperamentum cognoscere. Ita maxime verodissi-
mile est, eum qui pediculum tollet de veste principis, magnum
præmium accepturum, aut qui eleganter chelyde ludere no-
vit, hoc ipso ministrum status primarium evasurum.

*num histori-
carum, cum
emplis.*

*ex lege natura +
quælibet animi.*

§. 54. II. Quæcunque assertiones raro (sæpe) fallunt, sed Regula cum
tamen admittunt exceptiones non paucas subinde naturaliter *exemplis de*
contingentes neque potentia majori adscribendas, etsi intuitu *verosimilitu-*
casuum oppositorum longe pauciores, ex pariunt verosimilitu- *dine gradus*
dinem (verodissimilitudinem) simpliciter, seu gradus medii. *mediu.*
Ita verosimile est, duos vel plures testes, quorum partialitas non
præsumitur, qui tamen antea secum conferre poterant, de re su-
per qua testimonium dicendum erat, juratos veritatem dixisse,

nec immemores fuisse salutis æternæ. Ita verosimile est, hominem coërcitioni affectuum valde operam dantem, tamen succubuisse, si occasio se obtulerit satisfaciendi passioni dominanti, & principiis non restiterit: v. g. si voluptuosus non restiterit primis motibus amoris aut cupidini edendi & bibendi; si ambitiosus non restiterit primis motibus se immiscendi negotiis aulicis, avarus primis motibus se immiscendi negotiis mercatoriis. Ita verodisimile est, hominem valde irritatum per objectum affectus etiam inferioris restitisse tamen, nisi circumstantiæ affuerint valde repugnantes passioni dominanti. Non verosimile est, voluptuosum parum ambitiosum oppugnasse tempore nocturno armis æqualibus inimicum, qui magna etiam injuria ipsum affecerat. Non verosimile est, ambitiosum parum voluptuosum adulterium commisisse cum fœmina mediocris conditionis & pulchritudinis tali tempore & loco, ubi facile deprehendi poterat, præprimis sub principe adulterium severe puniente. Ita verosimile est, aleatorem in jactu tesserarum duarum in omnibus lateribus notatarum sæpius jactus summarum 6. 7. & 8. quam 2. 3. vel 11. & 12. facturum. Ergo in judicanda verosimilitudine & dissimilitudine simplici respiciendum potissimum ad pluralitatem casuum in regula & ad paucitatem in exceptione. Hinc si v. g. quis sub populo atheo vivat, aut ubi plurima sunt exempla falsorum testium, primum exemplum hic datum potius invertendum erit, ita ut vix verosimile sit, duos testes etiam juratos veritatem dixisse.

*Regula cum
exemplis de
verosimilitu-
dine infima.*

§. 55. III. Quæcunque propositiones seu assertiones historicæ sæpe fallunt ac multas habent exceptiones, ita ut casus exceptionum prope accedant ad casus regulæ, ab his tamen aliquo modo superentur, ex faciunt vix verosimile seu verosimile in gradu infimo. Et quæcunque propositiones aut assertiones sæpe veræ sunt, & tamen casus fallaciarum aliquo modo excedunt casus veritatis, ex sunt verodisimiles in infimo gradu seu vix verodisimiles. Ercum adeo ab utraque parte adsit pluralitas casuum, intellectus vero humanus raro illos inter se computare possit, ut dijudicet, quænam clasfis alteram superet,

peret, fere in medio hærere debet & suspendere iudicium, nisi determinationem svadeant aliæ causæ. Ita si duo testes iurati, vitæ alias non optimæ, deponant unanimiter contra virum honestorum morum depositum negantem, iudex quoad fidem historicam fere ex utraque parte anceps esse potest, ut vix videatur ipsi verosimile, virum alias honestorum morum fraudulentè depositum negasse, simul tamen idem vix verodisimile ob juramentum duorum testium. Ita si scriptor novus cum fiducia narret factum aliquod, quod tacuerunt scriptores antiqui, facile possunt circumstantiæ utrobique intervenire, ut ex una parte id videatur verosimile, ex altera verodisimile. Ita si homo alias honestus cum fœmina alias honesta, præprimis cum amica & ubi aliqua species clandestinitatis aderat, diuturniore tempore solus cum sola fuerit, vix videbitur verosimile, si circumstantias honestatis utriusque consideres, aliquid immoderati ab iis actum esse, vix tamen videbitur verodisimile, quod non castissime vixerint, si fragilitatem sexus utriusque, & clandestinitatis occasionem consideres. Sic si quis gloriatur, quod velit simulationibus & dissimulationibus per aliquot dies mixturam naturalem suorum affectuum occultare viro alias in cognitione hominum & sui ipsius valide versato, facile potest contingere ut ob varias circumstantias quæ intervenire possunt, ex una parte possibilitas ejus rei videatur verosimilis, ex altera verodisimilis &c.

§. 56. Quamvis autem regulæ hæctenus traditæ & exempla subjuncta satis sint evidentia, si doctrinam de verosimilitudine generaliter & in abstracto quasi specularis, nescio tamen an ex multum profutura sint illi, qui solis iis fîsus easdem ad praxin casuum & quæstionum obvenientium velit applicare. Cum enim fundamentum illarum regularum sit frequentia aut raritas casuum ad regulas applicandorum, & frequentia illa ac raritas potissimum dependeat a natura quarumvis rerum in fide philosophica, vel a natura hominum in fide historica, & vero naturas rerum nemo noverit, nisi sit egregius phylîcus, natu-

*Regula tamē
ba in praxi
nihil prode-
runt nisi jam
tota philoso-
phia imbuta.*

naturas autem hominum nemo exacte noverit, nisi simul doctrinam Ethicam & Politicam probe calleat, facile patet, citra notitiam exactam Philosophiæ principalis naturalis scilicet & moralis istas regulas parum profuturas, ei vero, qui notitia hac probe est imbutus, regulas istas non multum usui futuras.

*Et præterea
viro bono &
prudenti,
quorum u-
terq; tamen
eis facile ca-
rebit.*

§. 57. Porro, cum in re verosimili minima circumstantia possit iudicium variare & in fide philosophica & juridica, & vero infinitæ sint circumstantiæ, hinc sua sponte sequitur, eum qui non vult decipi in fide intellectuæ, non solum liberum esse debere a præiudicio autoritatis & præcipitantiæ, sed & a præiudiciis affectuum, amore, odio, nimia curiositate, impatentia, studio imitandi alios &c. utpote quæ singula & attentionem in dijudicatione verisimilium rerum maxime necessarium, & ipsum iudicium turbant. Uno verbo debet esse homo incorruptorum morum & exacti iudicii, alias regulæ quæcunque ipsi nil proderunt. At hominem exacti iudicii & incorruptorum morum quis putabit regulis hisce opus habiturum.

*Præiudicia
quantum no-
ceant in co-
gnitione re-
rum verosi-
milium.*

§. 58. Proderunt tamen, aliquo modo tam regulæ illæ, quam observationes illæ §§. duorum præcedentium ad ostendendos errores in iudicio rerum verisimilium commissos, eosque, qua communes esse & ab eruditis etiam committi solent cavendas. Ita nihil frequentius est, quam ut homines plerique, omnium vero maxime philosophi, speculative genuinas causarum naturalium connexiones ignorent, & sic non solum pro verodissimili sed & pro difficili ac plane impossibili habeant, quod ipsis impossibile est, aut vi alicui majori vel divinæ vel diabolicæ tribuant, cujus causam ipsi & alii eorum similes ignorant, et si causæ illæ sint vel pure naturales vel morales. Ita ars præstigiatorum acetabulis ex pera ludentium a multis pro arte magica fuit habita, donec mysteria illa ludicra publicis typis fuerint vulgata. Pari ratione non pauci artem funambulorum pro præstigiis diabolicis habent, cum videant, motiones eorum hominibus qui a teneris iis non excitati sunt, esse

*arguit à particulari
re q. fidei intellec-
tualis est.*

sunt, esse omnino impossibiles. Ita a Theologis pariter ac Philosophis magno cum zelo cura per pulverem sympatheticum magiæ fuit accusata; contra ab aliis nonnunquam morbi spasmodici extraordinarii, in quibus ægrotantes insolita quædam loqui solent, pro divinis quibusdam ac propheticis motibus incauti habuerunt. Imo magis mirandus effectus præjudicii auctoritatis, quo solo abrepti eruditorum dræcipui interpretationes sacrarum literarum & doctrina aliarum disciplinarum non improbables sed valde verosimiles, modo repugnarent doctrinæ per seculum aut ultra receptæ, pro crimine maximo, hæresi scilicet venditarunt, & earum autores, homines alias moratos & sanæ mentis quasi a diabolo obsessi essent, sibi imaginati sunt. Pariter & prudentia cognoscendi alios homines a plurimis pro impossibili habetur, aut certe pro arte illicita vel magica, tantum quia vel Aristoteles de ea nihil scripsit, vel ipsi eam ignorant, & nihil de ea a præceptoribus suis audiverunt, quamvis ea nihil sit demonstratu facilius, atque ipsa scriptura sacra ejus mentionem faciat.

§. 59. Sunt etiam regulæ speciales non paucæ, a plurimis Doctoribus in dirigenda fide historica commendatæ quæ tamen & ipsæ si accuratius considerentur, nihil vel certe parum in applicatione ad casus obvenientes profunt, sed tot exceptionibus & limitationibus sunt obnoxia, ut omnia relinquuntur in mera incertitudine, cum exceptiones frequenter tot casus continent, quot ipsæ regulæ. Puta regulæ de fide historica orta ex fama, testimonio, taciturnitate, historiis publicis, & arcanis, Archivis, actis publicis, scriptura privata &c. Primarium hic officium judicantis de fide historica est, respicere ad singulas circumstantias facti, & considerare, utrum relatio conveniat cum conexitate circumstantiarum, quæ in factis reliquarum creaturarum ob communem individuorum unius speciei naturam non adeo diversa esse solet, in factis humanis vero pro infinitate individuorum & pro infinitate ipsorum negotiorum variat. Ergo hic iterum mens præjudiciis vacua & genuina philosophia

E

natu-

2020 24a

Circa regulas speciales de fide historica repetenda monita modo dicta.

naturali & morali instructa utramque faciet paginam, contra mens his subsidiis non instructa per ejusmodi regulas magis confunditur quam instruitur. Quare quæ de hujusmodi regulis & communibus circa eas erroribus moneri poterant, sequenti capiti reservabimus, potissimum quia Jcti ejusmodi regulis ponendis mire & misere luxuriari solent.

Officium sapientis circa disceptationes historicas.

§. 60. Cum vero paucissimi hominum a præjudiciis sint purgati & genuina philosophia instructi, non mirandum quod in quæstionibus historicis tot contentiones, contradictiones & andabatarum pugnae deprehendantur, cum plerumque ex utraque parte dissentientium, loco rationum verosimilium afferantur colores rhetorici & fuci affectuum, utrobique etiam certari soleat regulis istis impertinentibus ac sibi contradicentibus. Sæpe etiam negotia sic intricata sunt, ut ex utraque parte afferantur conjecturæ verosimiles intuitu connexionis circumstantiarum, potissima vero facti circumstantia, a qua reliquæ dependent, ab una parte sic, ab altera modo opposito referatur, & fere deficient media dijudicandi, uter scriptor vel testis veritatem dixerit, quale exemplum per ea quæ capite sequente notabuntur, occurrit in historia vitæ Mariæ Stuartæ, Reginae Scotiæ sub Elisabetha regina Angliæ capite truncatæ. Ergo sapiens in disceptationibus historicis magis quietum scepticum, quam inquietum dogmaticum agit, h. e. operam dat, ut ipse a præjudiciis vacuus id quod verosimilius est deprehendat, eique credat, si non possit, judicium suum suspendat, sed hanc fidem suam aut suspensionem fidei alteri non obtrudat, verum data occasione credulitatem aut incredulitatem ejus placida monstratione verosimilitudinis tollere intendat, & si id efficere non possit, credulo aut incredulo huic non irascatur, sed, si ex incredulitate ista damnum sensurus sit, illius misereatur, & vices ejus doleat. Quod si alteri nil profit aut noceat, utrum historiam credat vel minus, tum sapiens multo minorem causam irascendi aut cum eo rixandi habet, sed neque tamen ullam causam dolendi, quin potius, studet, ut historiis sive veris sive fabulosis & fictis, doctrinas

Et rinas bonas ad emendationem aliorum facientes amœniores faciat, & alterius attentionem excitet, recordatus proverbiorum vulgarium, quod exemplorum non requiratur veritas, eaque non tam probent, quam illustrent.

§. 61. Dico in disceptationibus historicis. Neque enim in *In factis hi-*
omnibus dubitandum, aut iudicium suspendendum, aut verosi- *storicis multa*
militudo diu quaerenda est. Sed multa sunt in historiis, de quo- *moraliter*
rum veritate nemo sanæ mentis dubitaverit: v. g. Jesum fuisse, *certa, multa*
multos sanasse, infami morte necatum esse; Casarem fuisse di- *tamen etiam*
ctatorem Romanum, in Gallis bella gessisse, a Bruto & Cassio *incerta,*
interfectum esse, morte violenta Henricum Stuartum, item Da- *comparatio huius*
videm Rizium periisse, & alia multa facta esse, ob quæ male au- *et Jean Chrysostomus de*
diit Maria Stuarta, & sic infinita alia, etiam in historia profana, *profani. In. J. J. J.*
tantum verosimilitudinis gradum habent, ut vix a veritate ne-
cessaria fecerni possint, ac æque stultus habeatur, qui de horum
veritate dubitare velit, atque is, qui dubitare vellet, utrum bis
duo sint quatuor, aut an trianguli tres anguli sint æquales duo-
bus rectis, aut an vigilet, & manus ac pedes habeat. Quoniam
tamen parum proderit generales circumstantias historiarum
nosse, sine specialibus, cum hæ, & sæpe vel una harum, totum
iudicium de facti alicujus moralitate & usu in vita civili mutet,
& vero de specialibus his plerumque dissensus sit, v. g. inter
Christianos & eorum hostes, utrum IESUS resurrexerit, & vi-
vus in cælum translatus sit, item inter Reformatos & Pontifi-
cios historicos, utrum Maria Stuarta jusserit & consenserit do-
lo malo in crimina ipsi imputata, utrum a fratre suo consan-
gvineo & aliis hominibus fuerit falsis narrationibus decepta, ac
multa scelera sine ejus præscitu sub nomine ipsius patrata sint:
hic sane operam dat sapientiæ studiosus, ut quantum fieri po-
terit, mediam inter nimiam credulitatem
viam inveniat.

CAP. II.

De

FIDE JURIDICA IN SPECIE.

§. 1.

*Ratio dicen-
dorum. Fides
Juridica vel
late dicta, vel
in specie Ju-
diciaria.*

Fides Juridica dupliciter sumitur, vel pro fide, de qua in cor-
pore Juris & a Jure Consultis in doctrina juris tractatur, vel
de qua sermo est in praxi Judicaria. Prior in lato suo ambi-
tu tot significationibus fere est obnoxia, quot de fide secundum
doctrinam Philosophiæ & sacrarum Literarum in capite præce-
dente adduximus, & sub se etiam fidem illam alteram Judicia-
lem comprehendit. Posterior, uti solum ad fidem historicam stri-
cte dictam pertinet, ita cum illa & multa communia habet, & in
multis tamen ab ea differt, ac peculiarem quandam fidei spe-
ciem constituit. Uti vero primum caput potissimum ad osten-
dam differentiam fidei cordis & fidei cerebri est conscriptum,
ut ii, qui Jurisprudentiæ dant operam confusionem harum dua-
rum fidium aliis facultatibus Academicis frequentissimam, per-
niciosissimam tamen, evitare studeant; ita hoc caput potissimum
occupatum erit, in ostendenda differentia fidei historicæ & fidei
Judiciariæ, ut evitetur iterum confusio utriusque non raro a Ju-
re Consultis etiam, sæpe etiam a Doctoribus aliarum Facultatum
commissa. Quare etsi hoc intuitu possemus a prima significa-
tione fidei juridicæ hic plane abstrahere, non pigebit tamen
paucis conferre doctrinam capitis præcedentis cum fide juridi-
ca late dicta, non tam ut ostendamus, Philosophiam nostram
de fide convenire cum Jurisprudentia nostra, uti ostendimus,
eam convenire cum Sacris Literis, sed ut examinemus an Ju-
risprudentia nostra conveniat cum Philosophia sana. Etenim
ratio est quidem subordinanda Sacris Literis, & ad ejus doctri-
nam examinanda, at ratio non est subordinanda Jurispruden-
tiæ, quin potius, si Jurisprudentia Romana vel Canonica a ra-
tione aberrat, interest omnium, ut hoc ostendatur.

§. 2. Fi-

§. 2. Fides etiam in Jure nostro sumitur partim pro affectione voluntatis, partim pro affectione intellectus. Quod prius attinet, diximus §. 6. *cap. preced.* quod bona fides etiam de homine valde supino prædicetur, quod jura nostra etiam in bonæ fidei possessore observant. Etenim bonæ fidei possessor est is, qui non scit rem ad alium pertinere, sed putat, se esse dominum *l. bona fidei 109. ff. de V. S. l. item veniunt 20. §. petitam 11. ff. de hered. petit. l. legis Fabia 3. ff. ad L. Fab. de plagiar.* Etiam si supine erret & ignoret v. g. factum proprium. *Ulpianus l. Celsus 27. ff. de usuc. aut in jure erret, Ulpianus l. sed etsi 25. §. scire 6. ff. de petit. hered. etsi Paulus contrariæ sententiæ fuisse videatur, eum pro bonæ fidei possessore non habens, qui rem a pupillo sine tutoris autoritate emerit l. 27. ff. de contrab. emt. Non obst. l. nec supina 7. ff. de jur. & fact. ignor. l. Servius 4. ff. quod vi aut clam. l. 11. C. Unde vi.*

§. 3. Porro diximus §. 7. quod credere sæpe apud Latinos sumatur pro fidere. Ita & in jure vox credendi sumitur, unde crediti & debiti voces descendunt & totus titulus *ff. de Reb. Creditis.* Sed & in contractibus & inde descendentibus actionibus bonæ fidei & stricti juris, vox bonæ fidei supponitur pro fiducia. Nam in contractibus bonæ fidei, qui mutuas præstationes continent, cum omnia ob infinitas circumstantias verbis exprimi in conventionem nequeant, sed hic magis ad æquitatem quam ad conventionem judici respiciendum sit, necesse est, ut uterque utriusque fidat, adeoque exuberans bona fides de iis prædicatur *l. bona fides 31. pr. & §. 1. ff. de pos. l. cum in societatis 3. C. pro socio.* Contra vero in judiciis stricti juris, cum unus saltem alteri quid præstet, magis ad verba respicitur, quam ad fiduciam, quam alter in alterius promisso citra verba posuerit *l. quicquid 99. ff. de V. O.* Nam alias & in contractibus stricti juris bona fides i. e. carentia doli (*conf. §. 2. hic & §. 6. c. preced.*) adesse debet *l. si mandata 59. §. 1. ff. mandati l. bonam fidem 4. C. de O. & A.*

§. 4. Pertinet etiam ad fidem cordis *Novell. 17. c. 6. de fide publica* non passim danda, item *l. si ventri 24. §. in bonis 2. de reb. & privata. aut. jud. possid.* In bonis mensularii vendendis potioem eorum

Fides Juridica late dicta. Bona fidei possessor etiam is qui supine errat.

Res Credita. Contractus bona fidei.

credere vel fidere in contractibus

causam esse, qui pecunias apud mensam *fidem publicam* secuti deposuerunt. Adde *l. 12. C. de prox. sacrorum scriniorum lib. 12. & Edict. Justin. 2.* ne praesides in causis fiscalibus *fidem publicam* dent. Similis est ratio fidei a privatis datae, quo pertinet *l. Grace 8. pr. ff. de fidejuss.* ubi mentio fit antiquae formulae fidejussoriae τῇ ἐμῇ πίσει κελεύω, λέγω, θέλω, fide mea esse jubeo, dico, volo & totus adeo *titulus de fidejussoribus.*

Fides in jure

*nulla enim non connotat
fides certa scientiam.*

Fides veritatis, veri, rerum.

M

§. 5. Diximus etiam §. 9. *capitis praeced.* & passim *fidem cordis* non esse scientificam, & *fidem intellectus* opponi scientiae. Contra video equidem a nonnullis adduci *l. 136. ff. de R. l.* ubi Ictus dicit: Bonam *fidem* tandundem possidenti praestare, quantum *veritatem*, quoties lex impedimento non sit. Unde quidam, aliquos ex Glossatoribus secuti, inferre volunt, quod *fides* etiam praedicetur de rebus certis & quas sciamus. Sed nolim tamen hac parte differentiam facere inter Philosophiam & Jurisprudentiam. Praeterquam enim quod in jure opponantur perpetuo verus Dominus, qui *scit* se esse Dominum, & *bonae fidei* possessor, qui saltem *putat* se Dominum esse, Ictus in dicta lege non dicit, quod *veritas* & *fides* sint unum idemque, sed solum, quod bona fides tantum possidenti praestet, quantum veritas, inter quae duo magnam esse differentiam, vel dicta *capitis praecedentis* declarabunt, ubi docuimus *fidem* non esse scientiam, & tamen simul docuimus, *verosimilitudinem in vita civili saepissime aequipollere certae veritati.* Ut taceam *veritatis* vocem in dicta lege sumi pro re ipsa, non pro convenientia intellectus cum re, seu ut in Scholis loquuntur, pro veritate Metaphysica, non Logica, qualis ad scientiam requiritur. Scio quidem, quod saepius etiam in Codice mentio fiat *fidei veritatis, fidei veri*, item *fidei rerum l. 1. C. si minor ab hered. se abstin. l. neque 6. C. de compens. l. ult. C. de praed. minor. l. verba 6. de testam. l. cum nemo 5. C. de A. vel R. P. & passim alibi.* Sed ut taceam, in Codicis legibus non quaerendam esse proprietatem verborum, contextus ubique ostendit, per *veritatem* & *verum* intelligit tale quid, quale ipsa fides admittit. Admittit autem fides saltem veri.

verimile. Et verisimile sub voce veri latius accepta comprehenditur.

§. 6. Haftenus bene. Jam & navi Jurisprudentiæ nostræ *Fides Juris-* monstrandi sunt. Mirum vero, leges Pandectarum, quæ ex *dica formu-* scriptis Jctorum Ethnicorum excerptæ sunt, convenire cum *laria, Pytha-* sana philosophia de fide, contra, ut jam videbimus, leges *gorica, irra-* Christianorum Imperatorum doctrinæ veræ & in recta ratione *tionalis, car-* fundatæ non convenire. Sed id nobis non mirum, postquam *bonaria.* jam *cap. præced. §. 27. seq.* ostendimus, per principia Anti-Chri- sti jam sub Constantino M. fidem & contra usum sermonis latini ac rationem & contra SS. literas usurpari cœpisse pro formula scripta, & credulitatem jactatam esse pro fide, & sic introdu- ctam esse fidem Pythagoricam, irrationalem, carbonariam. Non id fecimus, ut ulcus, cujus origo a Clero est, animo insultan- di cuiquam, tangere, idque omnium oculis exponere citra necessitatem, tanquam rem a nostro scopo & a Jurispruden- tia alienam & ad Dominos Theologos pertinentem volueri- mus, sed quoniam ista pseudofides proh dolor! & Juridica facta est, postquam scilicet Constantinus & reliqui successo- res ejus, ac Justinianus noster tyrannidem Papalem, cujus primarium articulum istam pseudofidem supra diximus sibi injici passi sunt, atque sic istud contagium Papismi etiam nos Jctos in medio, quem nonnulli falso gloriantur, Ecclesiæ Evangelicæ florentissimo statu, invasit. Opus ergo erit, ut harmoniam juris nostri cum doctrina illa capitali tyrannidis Papalis paucis ostendamus.

§. 7. Ut enim taceamus Juris Canonici titulum *de Fide* & *Ostenditur* *fidei articulis*, utpote de quo nullum est dubium, in frontispicio *ex Codice Ju-* statim Codicis occurrit rubrica *de Fide Catholica*, per quam intelli- *ris Justinia-* gitur doctrina de fide *l. 1. d. 1. sensus (intellectualis) fidei inteme-* *nei.* *rata l. 2. ibid. fides scripta l. 3. §. 3. eod. fides vere exposita l. 4. eod.* Habes ergo hic fidem *formulariam*, unde & ipsa, disertis verbis vocatur sancta fidei formula seu Symbolum, *l. 7. §. 3. eod.* Ha- bes fidem *Pythagoricam*, sequitur enim Imperator fidem, quam claret sequi Pontificem Damasium, & Petrum Alexandriæ Episco- pum

pum *d. l. i.* & quam prædicant sanctissimi Dei sacerdotes *l. 6. pr. eod.* Habes fidem *irrationalem* & rationē fidei huic formulariæ subjungendam, cum gravissime prohibitum sit, ut nemo semel judicio reverendissimæ Synodi judicata & recte disposita revolvere & publice disputare contendat *l. 4. eod.* Habes deniq; fidem *Carbonariam*, cum præcipitur, ut observentur dogmata quatuor Conciliorum (vulgo Oecumenicorum) sicut sacræ scripturæ & eorum regulæ sicut leges *Nov. 131. cap. 1.* Simul vero habes *tyrannidem Anti-Christi*, ope introductæ hujus fidei carbonariæ exercitam, dum contra omnes, qui vel hiscere saltem audent, gravissimæ pœnæ sunt statutæ *t. t. de fide Catholica & t. t. de heret. & manich.*

*Codex Justinianus ubiq;
Papisticus.*

§. 8. Quæ omnia cum sic satis aperta sint, mirandum esset, quod *JCti Evangelici* tyrannidem hanc Anti-Christicam in expositione Codicis non observaverint & notaverint, nisi communis & inter Evangelicos etiam passim vigens persuasio de fide formularia iis imposuisset, ut non solum hoc capitale principium Papismi cum doctrina Evangelii, (præprimis tacentibus & approbantibus iis, qui id ante omnes notare debuissent) convenire sibi persvaserint, sed & alia Codicis Justiniani in legibus Ecclesiasticis ubique papizantis, plerumque pro sanis & justis habuerint, ac non solum in Cathedra aut scriptis defenderint, sed & in praxi secundum talia jura plane Ethnica & Papistica pronunciaverint. Prodiit jam anno 1618. Colonia Agripp. *Cornelii a Rynbelen* Advocati Dusseldorpiensis *Jurista Romano-Catholicus*, in quo scripto autor intendit, ut præcipuas controversias Romanæ Ecclesiæ cum aliis sectis ex legibus Justiniani probet. Pari intentione anno 1662. simililem tractatum *Arnoldus Corvinus* Consiliarius Moguntinus edidit sub titulo: *Imp. Justinianus Catholicus*, qui assertionem nostram de Papismo Codicis Justiniani satis probabunt: Quamvis non dissideamus, dictos autores, ut intentioni suæ inservirent, nonnulla nimis anxie & remote conquisivisse, sæpe etiam errore communi deceptos esse. Ita B. Baierus noster peculiari disputatione olim Jenæ habita, quæ quarta est in decade secunda nuper publicata, adversus Arnoldum Corvinum valde pro-

probabiliter adstruxit, falsum esse, quod Justinianus Papæ Romano potestatem aliquam eminentem vel in spiritualibus vel in politicis tribuerit, sed potius Epistolam Papæ Johannis quæ legitur post *l. 7. C. de Fide Catholica* esse supposititiam. Interim tamen cuilibet, præprimis Cornelii a Rynthelen tractatum legenti patebit, ab eo Papismum Juris Justiniani ad oculum esse demonstratum. Ex quo etiam pro illustratione dictorum §. *preced.* pauca licebit excerpere. Ita vero *cap. 6. p. 18.* *Nota quod quidam recte colligunt ex d. l. cunctos i. de summa Trinitate, quod si quis interrogaretur de fide, sufficiat respondere, se credere, sicut sacrosancta Romana Ecclesia, nec habet opus explicite respondere de singulis articulis, nisi sit Rector aut Prelatus. Ita Innocent. Hostiens. ad. d. l. cunctos.* Adeoque patet, quod ipsi Pontificii fidem suam carbonariam ex legibus illis Justinianeis deducant.

§. 9. Sed pergendum ad alia. Diximus *cap. preced. §. 35. & 42.* *Exempla Fidei Juridicæ* tot esse species fidei intellectualis Philosophicæ, quot sint disciplinæ, eoque etiam Jurisprudentiam retulimus, & hujus fidei Juridicæ exempla hoc capite daturus esse promisi. Ita hic credit dari Antinomias multas, alius paucas, alius nullas, sed omnes distinctione subtiliter excogitata posse conciliari; hic credit magnum hodie esse usum Pandectarum, alius exiguum; hic credit textum juris ita esse exponendum, alius aliter. Et quis omnia exempla fidei Juridicæ recensere aut ex infinito eorum numero præcipua saltem referre posset. Tot enim sunt exempla fidei Juridicæ, quot sunt *Controversiæ Doctorum*, hæ vero sunt innumerales, ita ut & vel ex communibus opinionibus contra communes magna volumina jam ab Hieronymo de Cævallos sint conscripta. Nec aliud admittit natura Jurisprudentiæ. Est enim *habitus interpretandi leges.* Omnis Interpretatio conjecturis nititur. Ex conjecturis semper verosimilitudo oritur, nunquam certitudo Logica. Et in specie circa doctrinam interpretationis omnis voluntatis humanæ, sæpissime in utramque partem argumenta valde verosimilia occurrunt, ut si ulla in disciplina causæ subsint, cur sapiens magis ad Scepticismum quietum inclinare debeat,

beat, quam ad Dogmaticismum rixosum, prout in capite præced. simul notavimus, vel maxime id in Jurisprudencia obtineat. *vide Scepticismum Juridicum Witteb. in Dn. Prasidia Hist. Sap. & Stultit.* Unde vel ex hoc capite se publicæ omnium irrisioni exponet, qui circa Juridicas controversias ab alio Jcto dissentiens, i. e. aliam fidem Juridicam habens, in contumeliam alterius suam fidem pro norma veritatis & certitudine infallibili, alterius vero opiniones pro erroribus velit jactare, multo magis autem, si ex illis, quæ opinione quadam supposita, per bonam consequentiam sequuntur, numerum errorum cumulet, & sic de chiliadibus errorum alteri ostensis gloriaretur. Hoc enim pacto nihil aliud efficiet, quam ut cordati viri propriam ejus stultitiam secundum totidem chiliades numerent. Præprimis cum in materia utroque verosimili sapiens omni ratione destituatur, cur præter simplicem suæ opinionis eamque placidam expositionem cum altero tanquam turpiter errante agere sustineat. Omnis error est contradictio veritatis. In causa verosimili male pronunciamus hoc ita esse, sed hoc ita nobis videri. Qui alius opinionis est, non ait pariter, rem aliter esse, sed rem aliter videri sibi. Non autem sunt contradictoria. Mihi hic videtur, & mihi aliter, quia utrumque verum est. Ubi ergo nulla vera contradictio, ibi nullus error.

Convenientia & disconvenientia fidei Juridicæ a fide historica.

§. 10. De fide Juridica late accepta satis. Fides Juridica stricte dicta seu Judicialis est fidei historicæ stricte dictæ species, nisi quod in fide Juridica aliquando certæ & speciales regulæ ab hominibus præscriptæ observentur, quas in fide historica capitis præcedentis non attendi diximus. Ita Judici fides de actione humana est facienda per conjecturas verisimiles, v.g. per testes fidedignos, de quorum adeo fide speciales regulæ non dari possunt, quod vero v.g. jurati testes esse debeant, hoc fidei juridicæ peculiare est. Ut itaque utriusque fidei confusionem evitemus, distinctius paulo ista convenientia & disconvenientia fidei historicæ & juridicæ erit ostendenda.

Fides historica an detur?

§. 11. Sed forte frustra de his disputamus, frustra dicta sunt ea omnia, quæ hactenus observavimus, si non datur fides historica.

rica. Sublato enim genere fides juridica tanquam ejus species *Occasio qua-*
 removebitur. At quis dubitet eam dari? Subesse rationes ma-*giones.*
 gnas dubitandi præsumendum est, cum vir Consultissimus Joh.
 Eisenhartus Professor Academiæ Julix in comment. de fide hi-
 storica id principaliter & multa diligentia agat, ut demon-
 stre, dari fidem aliquam historicam. Uti vero sæpius contin-
 git ut dum de re, qua hætenus nemo dubitaverit, dubitare
 incipiamus, dubia magis magisque crescant, ita non diffitemur,
 lectis illis fidei historicæ demonstrationibus dubia nobis fuisse
 subnata, de quibus forte non cogitasset, si non observasse-
 mus, virum Clarissimum magno conatu laborasse, ut fidei hi-
 storicæ existentiam corroboraret, adeoque hoc ipso supposu-
 isset, non habendum pro fatuo, si quis de fide historica dubita-
 ret. Ergo vel dubia illa tollenda erunt, vel totus discursus no-
 ster delendus. Age videamus.

§. 12. Cum ergo in re dubia affirmanti incumbat probatio, *Dubium cir-*
 cinitio pro existentia fidei historicæ affertur c. 4. §. 2. *banc non ca primam*
ratione duntaxat, sed quæ rationi hac in parte non cedat, omnis generis rationem
eruditionis Antistitum confessione & unanimi suffragio demonstrari posse. pro existen-
 Sed vercor, adversus ista Scepticum excepturum, per testimo-*tia fidei hi-*
 nia humana non probari existentiam rerum invisibilium, qualis *storica.*
 fides est, & multitudinem errantium non patrocinari posse
 errori. Jam vero capite præcedenti rejectum esse axioma Phi-
 losophiæ Aristotelicæ, in rebus philosophicis id pro verisimili
 habendum, quod videatur pluribus aut sapientioribus. Se-
 malle uni Senecæ tanquam omnium assensu sapienti credere,
 quam testimonio mille aliorum. Ita autem Seneca Nat. quæst.
 VII. c. 16. *Nec magna molitione detrahenda est autoritas Ephoro: Hi-*
storicus est. Quidam incredibilium relatu commendationem parant,
& lectorem aliud acturum, si per quotidiana duceretur, miraculo ex-
citant. Quidam creduli, quidam negligentes sunt, quibusdam menda-
cium obrepit, quibusdam placet. Illi non evitant, hi appetunt. Et hoc
in commune de tota natione, (scilicet historicorum per jocum, non
de natione Græcorum, ut exponit noster cap. 10. §. 3. utpote quo-
rum antea nulla mentio erat injecta) quæ approbare opus suum &
 fieri

steri popolare non putat posse, nisi illud mendacio adpersit. Ergo, perget Scepticus, transeat argumentum ab autoritate, & videndum erit, an fortior sit ratio pro fide historica.

Dubium circa secundam.

§. 13. Affertur autem talis *ibid.* Si quidem non daretur fides historica, nihil determinate sciri posset eorum, quæ aliquot ante nos seculis gesta sunt, & rebus naturalibus, aliisque acciderunt. Nulli civitatum, regnorum & imperiorum, legum & juris conditores noti essent, nulli eruditionis & scientiarum vetusti interpretes, nullarum veterum urbium fata fortunæque; sed tantum quicquid heri hodieque dictum factum sensibus nostris percepimus, hoc saltem, si Diis placet, perspectum cognitumque foret. Hic dubitans de fide historica non poterit non regerere, se omnino putare nihil determinate sciri in rebus antiquis, sed omnia incerta & dubia esse. Alias enim de fide historica non dubitaret. At vero, inquit Vir Clariss. d. l. eorum, quæ antiquis seculis facta gesta que, quam plurima nos scire arbitramur. Igitur necesse est, historica fide, si non omnia, pleraque saltem eorum a nobis cognosci, quæ nostra parentumque nostrorum memoria non attingit. Hic urgebit dubitans, non recte inferri ab opinione scientiæ ad scientiam ipsam, & debere sic concludi, igitur pleraque nos fide historica cognoscere arbitramur. Hoc vero facile concedet. Non enim dubitat de opinione hominum circa fidem historicam, sed de fide ipsa.

Dubium contra tertiam.

§. 14. Sed forte convincet scepticum ratio Augustini allata cap. 6. §. 5. cujus summa eo redit: *Sublata fide nihil incolumiter remanere humana societatis, sed omnia perturbari, si nihil velimus credere: Totam adeo perituram amicitiam, si quod non video, credere non debeam, cum charitas sit invisibilis. Amicitia autem pereunte, peritura esse connubiorum, cognationum, & affinitatum vincula &c.* Ad ista surget scepticus, & caput extollet, atque ejusdem se esse cum Augustino opinionis affirmabit. Imo fontem ostendet, unde Augustinus ista forte hauserit, simili enim ratione Arnobius disputat *adversus Gentes lib. 2. p. m. 46. seq.* Quoniam ait, *ridere nostram fidem consuevis, atque ipsam credulitatem* (unde obiter nota ad illustrationem capitis præcedentis, jam & Arnobium

bium credulitatem synonymice usurpasse pro fide) *facetis jocularibus lancinare, dicite of festivi & meraco sapientia tincti, & saturi potu, estne operis in vita negotiosum aliquod atq; actuosum genus, quod non fide praeunte suscipiant, sumant, atque aggrediantur actores? Peregrinamini, navitatis: non domum vos credentes peractis negotiationibus remeaturos? Terram ferro scinditis, atque oppletis seminum varietate: non credentes vos frugem percepturos esse vicibus temporariis? Conjugalibus copulatis consortia: non futura esse credentes casta, & officiosi fœderis in maritos? Liberorum suscipitis prolem: non incolumem credentes fore, & per gradus ætatis venturam senectutis ad metam? Aegritudines corporum medicorum committitis manibus: non credentes morbos posse mitigata asperitate leniri? Bella cum hostibus geritis: non victoriam vos credentes præliorum successionebus relatu- ros? Veneramini Deos & colitis: non credentes illos esse, & propitias aures vestris supplicationibus commodare? Sed, ita perget scepticus, quorsum ista omnia? Loquuntur Augustinus & Arnobius de fide Christiana, de fide cordis seu fiducia. Jam vero probandum est, dari fidem historicam. Fides autem historica est intellectualis.*

§. 15. Remota vero sic ratione Augustini, parum commovebitur Scepticus iis quæ sequuntur d. c. 6. §. 6. *Melchiorum ex Theodoreto ostendere, fidem esse, cæm primariam basin, disciplinarumque crepidinem, & in hoc ei consentire Aristotelem, tradentem, quod discipulum oporteat credere, atque huic adstipulari Philonem, addentem, quod alias erudiri non possit, qui docenti non credat. Quare factum esse, ut naturæ autor in hominum mentibus inclinationem naturalem ad credendum impresserit. &c.* Deprecabitur hic haud dubie Scepticus auctoritatem & Cani, & Theodoreti, & Aristotelis, & Philonis, ob rationes §. 12, Fidem discipulis quod attinet, concedet, discipulum debere credere fide cordis, negabit eum debere credere docenti credulitate intellectus, quin potius urgebit, capite præcedenti hanc fidem Pythagoricam & carbonariam esse rejectam.

§. 16. Sequitur nova ratio cap. 9. §. 1. *Quia res ab Historico commemorata revera contigit, hic potuit sensibus suis illam percipere, &* *quo-* *Dubium circa quintam.*

quoniam perceptam eam memoria dignam iudicavit, memoria quoque posteritatis eandem commendare voluit; quia vero hoc potuit & voluit, eam quoque literis & memoria posterorum commendavit. Voluisse autem censensus est, quia id ipsum ab eo factum esse volumen historicum, quod in manibus est, reaspe demonstrat. Hic primo dubitans dicet, se aut non intelligere vim hujus rationis, aut sensum hunc esse. Fidem historicam inde dependere, quod historicus & potuerit & voluerit vera scribere, potentiam probari ex eo, quod res revera contigerit, voluntatem ex ipsa scriptura historiae. Jam vero addet, in probatione potentiae aperte peti id quod est in principio; Dum enim de fide historica dubitatur, dubitari simul, an res revera extiterit; & in probatione voluntatis confundi quaestiones: an scilicet historicus voluerit scribere, & an voluerit verum scribere. Prius probari ex codice historico, qui in manibus est, at voluntatem veritatis dicendae ex codice historiae non apparere.

Dubium circa sextam.

§. 17. Sed forte praesumptio est pro historico. In dubio enim, sic dicitur cap. 8. §. 18. unusquisque debet praesumi bonus & verax, maxime si id, quod narratur, nec incredibile nec absurdum sed probabile ac verosimile existat, & scriptor nec amore, nec odio partium, de quibus narrat, duci intelligatur. Hic scepticus urgebit, conditiones nihil asserere, & de his ipsis conditionibus esse sermonem. Praesumptionem bonitatis valere quidem in iudicio, in fide historica dubium annon majoris efficaciae sit praesumptio scripturae; omnis homo mendax. Adde quod etiam si historicus praesumatur verax, tamen potuerit esse deceptus ab aliis, & quod nota sit alia regula, virum veracem posse mendacium seu fal-siloquium dicere.

An historici praesumantur errare.

§. 18. Sublata vero ista praesumptione veritatis pro historico, sua sponte videtur corruere quod eidem superinstructum est. Tale est quod assertur cap. 9. §. 10. Ei, qui historico de sui aevi rebus gestis testanti falsum objiciat, eum probare debere vel ignorantiam vel malitiam historici, cum falsum ab alterutro horum proficiscatur. Et forte Scepticus huic assertioni contrariam opponet ex verbis cap. 11. §. 1. Ex omnibus historiis a quocunque demum scriptore consignatis, eas tantum fide dignas esse, quae idoneo suae veritatis testimonio nuntantur,

tantur. Deinde nec forte difficile esset multis exemplis & præsumptionibus ignorantiam aut credulitatem historicorum probare. Ipse autor de imperitia, ignorantia, vel errore historicorum in recensione rerum a se remotiorum conqueritur c. 8 § 4. & 17. Multa vero ignorari etiam de iis quæ nostris temporibus & in iis locis ubi degimus fiunt, aut admixtis falsis circumstantiis nobis persvaderi, quotidiana docet experientia. Cui non obest quod affertur d. c. 9. §. 10. *non presumi prudentem hominem ignorare quod omnes in civitate vel provincia sciunt arg. l. 9. §. 2. ff. de j. & F. Ignor.* Respondebit enim Scepticus, in quæstione esse, partim, an Historicus fuerit prudens homo, partim an res quas narrat ab omnibus sciantur & annon potius scientia illa omnium sit putativa, præprimis cum tot sint errores communes. Argumenta vero legum ex Jure Romano deprecabitur in quæstione de fide historica tanquam re philosophica, & ad intellectum pertinente, cui non ferantur leges. Similis erit responsio ad ea quæ sequuntur. *In rebus antiquioribus haud raro plures in eandem rem scriptores solere concurrere, inter quos latere vel obscurus esse non possit is qui documentis aut testibus melioribus nitatur, cujus inde narrationi potior lux veritatis assistat.* Nam (1) sæpe in antiquioribus plures non concurrunt: (2) si concurrunt, de concursu plurium unanimi mox dicendi locus se offeret, (3) si plures dissentiant, sapissime latet & obscura est veritas vel ideo quia æque dubium est fundamentum dijudicandi documenta antiqua & testes meliores.

§. 19. Deinde quod voluntatem historici attinet, non convincet Scepticum *autoritas Grotii, necesse esse, ut aliquid afferatur, quo testis suspectus reddatur.* Autoritate enim non pugnamus. Nec *difficulus afferri potest communis corruptio humanæ naturæ.* Sequitur: *Nam si careat suspitione testimonium, vel propter personam a qua fertur, quod honesta sit; vel propter causam, quod neque lucri neque gratiæ, neque inimicitiae causa sit, admittendum est l. 3. pr. ff. de testibus.* Sed de legibus Romanis jam monuimus. Et infra videbimus, multa in judiciis admitti, quæ ad fidem historicam extendi nequeunt. Quam facile vero vel a persona scribentis, vel ex causa

causa possunt fontes suspicionis de falsitate oriri? *In rerum recentium commemoratione amoris aut metus suspicionem contrahere solent historici, si describant res magnatum aut Rerum publicarum quibus fortunarum suarum initia aut incrementa accepta ferunt, ait nolter, c. 8. §. 17. Similes suspensiones & de reliquis historicis non sine causa concipi possunt. Tollent etiam istæ suspensiones amoris, metus, & alii, assertionem aliam c. 10. §. 5. Historicum non eadem qua testis in obscuro privatoque ac forensi negotio securitate mentiri posse, in negotiis plerumque notoriis, ac talibus, quæ non solam illius sed plurimum conscientiam tenent, quin statim experiatur contradictiones & reprobationes intelligentium, cum æternæ fidei & existimationis suæ decremento, ac macula indelibili. Nam & ab istis contradictionibus retinere homines possunt amor historici, metus potentis, in cuius favorem historicus mentitus est, aut odium illius, in cuius odium historicus scripsit.*

*Communis
historicorum
consensus an
fidem pariat.*

§. 20. Hactenus vidimus argumenta generalia pro probanda fide historica, sequuntur specialiora. De communi historicorum consensu quædam ex Everhardo adducuntur cap. 7. §. 20. *In casu, ubi diversæ opiniones ab historicis afferuntur non semper habere locum l. 14. C. de fide instrum. per quam neutrum ejusmodi historiarum in ea opinione diversa fidem habere videatur. (Notabit hoc obiter Scepticus, & ex illis contra sequentia urgebit, quam parum apte hic allegentur leges civiles.) Nam frequentiore opinionem debere prevalere minus frequenti l. 1. pr. vers. Sane crebrior ff. de Off. Quest. Unde etiam d. l. ubique & perpetuo allegari a Dd. ad hoc, quod communis opinio sequenda sit. Non ignotum equidem esse, quod opinio debeat cedere veritati l. si pater 4. §. quoties 1. ff. de manumiss. vindi. Et a. Sed hoc procedere veritate manifestata. In casu autem nostro veritatem non esse manifestatam, unde debere inspicere quod verosimilius est c. inspicimus 45. de R. I. in 6. Hic Scepticus initio dubitabit, annon regula illa, quod opinio debeat cedere veritati, etiam si ea nulla lege Romana corroboretur, valeat etiam in veritate manifestanda, æque ac in manifestata, h. e. ubi quis probare vult, opinionem communem esse erroneam. Deinde idem nulla lege*

Roma-

Romana patietur sibi perfvaderi quod communis opinio sit verosimilior, & ad eam assertionem refutandam ab ipso Dn. Autore ex §. statim sequente 21. d. cap. 7. mutuabitur exemplum Donationis Constantini, quam ipse falsitatis arguit, etsi diu communis opinio eam pro vera habuerit.

§. 21. Videamus jam, annon generalis saltem & communis eruditorum calculus fidem conciliet veritatis Historicis quibusdam, ut noster eruditorum putat cap. 8. §. 17. Scilicet, ut ex Alciato notat. d. c. §. 3. Et ab autoritate calculus pro veterum in sua cujusque arte legitimam esse probationem, quales sint, historicis fide qui communi studiosorum calculo per Academias jamdiu approbentur, dignis. Hi ut Hippocrates Galenusque Medicis l. 7. ff. de Statu hom. Plato & Aristoteles Philosophis l. 1. ff. de nundinis. l. 36. ff. de Solut. Livius, Salustius, Tacitus historicis l. 8. ff. ad. l. Jul. Majest. l. 1. ff. de Off. Quest. Cicero & Virgilius humanitatis Professoribus, l. 39. ff. de pæn. l. 6. §. fin. ff. de R. D. Dubitabit hic initio Scepticus, utrum studiosorum calculus possit haberi pro calculo eruditorum. Deinde mirabitur fecundum usum juris Romani, quod etiam Autores Clasficos in singulis facultatibus exinde probaverit Alciatus. Cæterum uti putabit, autoritate tali Clasfica terreri saltem pueros in clasibus sedentes, genuinos autem philosophos sanam rationem remota omni autoritate sequi, & forte acrem doctrinam B. Ammani Medici Lipsiensis, subinde in scriptis publicis publicis contra Autores Clasficos in Medicina propositam commendabit, ita, ipse audebit salva legum Romanarum reverentia Livium, Salustium, Tacitum ex classe Historicorum clasficorum ejicere, vel ex iis quæ Vir Clarissimus statim §. seq. 4. ex Flavio Vopisco sine nota displicentiæ refert. Neminem historicorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum : prodixisse quin etiam, in quo Livius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifestis testimoniis convinceretur. Quinimo cum multa honoris prætatione memorat alterius Viri Illustris testimonium, quod ex Heinsio quondam audierit, observatas ipsi esse aliquot Livianarum hallucinationum centones.

§. 22. Simul autem vereor, ne ex hoc Vopisci loco, & aliis Nullum bi-
G
eru-

ricum videri fide dignum. erudite conquisitis observationibus Clarissimi Autoris Scepticus arma sumat omnibus historicis fidem detrahendi & sic dubium suum contra omnem fidem historicam verosimilius reddendi. Quid enim fiet de fide historica, si juxta Vopiscum nemo historicorum non aliquid sit mentitus? Quid fiet de fide historica, si, ut inquit noster *cod. cap. 8. §. 12. cujuslibet avi & nationis historia aut alterutro aut utroque nomine* (sc. ob imperitiam aut credulitatem, vel ob affectum historici) *corrupta & vitiata sit?* Si & de Græcis & Romanis historicis, si de historicis Imperii Romano Germanici, si de scriptoribus Historiæ Ecclesiasticæ & Civilis tales nævi prædicandi sunt, & de omnium laudatissimis id saltem prædicari potest, quod fuerint scriptores prudentia & fide nulli alii secundi, homines tamen & humanæ imbecillitatis, ut & cæteri, non expertes? *d. c. 8. §. 12. 13. 14. 15. 16.* Annon hoc idem est dicere, quod ob eam ipsam imbecillitatem humanam nulli sit fides certo habenda? & quod *ob hos omnium historicorum nævos tanta caligo & incertitudo in multis* (Scepticus hic putabit convenientius dici in omnibus) *magni momenti rebus antiquis nostram aetatem premat. cap. 11. §. 9.* Caligo vero & incertitudo sunt fidei historicæ opposita.

Fama an criterium fidei historicæ.

§. 23. Sed qui nævos suos habent omnes historici, non ubique tamen, sed in quibusdam saltem nævis laborant. Ergo isti nævi universales existentix fidei historicæ obstare nequeunt. Haberet hæc exceptio momentum aliquod, si modo Sceptico ostendi posset criterium secernendi res fide dignas a rebus tali fide destitutis. At fundamento ejusmodi deficiente magnam vim patietur in animo dubitandis tota fides historica. Ergo consideremus, quæ criteria hic suppeditet Vir Clarissimus. *Historiæ, ait c. 4. §. 4. fides, si suapte luce non radiet, per famam consentientem evadit manifesta, sic docente Vasquio, in tantum, ut in antiquis ad solam famam omnes species probationis redigantur, & cap. 5. §. 20. docet, quod etiam de factis rebusque recentibus per famam consentientem fides inducatur.* Eadem est ratio traditionis continuo propagatæ, de qua agitur *cap. 12. §. 20.* Hic equidem Scepticus concedet, traditionis & fa-

& famæ eandem esse rationem, ac parum differre famam & traditionem, sed scrupulum ipsi ingentem injiciet, quod deprehendat *cap. 4. §. 1.* asseri, *relationes hominum sepe numero falsissimas esse, & mendacia non tantum e civitate in civitatem, sed etiam e domo in vicinam domum jactari: Et hoc nimirum famæ ingenium esse, quæ tam ficti praviq[ue] tenax sit, quam nuncia veri. Quin earum quoq[ue] traditionum, quæ per complures annos pro veris habitæ sint, falsitatem tamen delectam tandem esse constare.* Nec scrupulum adeo hunc tollit responsio *cap. 10. §. 1.* quod objectio valeat saltem de primis relationibus vanorum hominum, & de fama adhuc recente ac velut momentanea, cum objectio aperte loquatur etiam de fama diu continuata. Adde quod Scepticus non sine verisimilitudine putabit, si primæ relationes non sint fide dignæ, eandem quoque esse rationem continuationis earundem. Uti enim verum per repetitionem non redditur falsum, ita nec falsum per repetitionem fieri verum. Imo respuet etiam ex alio capite famam tanquam criterium fidei, cum fama opus habeat alio criterio æque dubio *ex dictis cap. 11. §. 3.* *Fama inducit justam credulitatem quando procedit a personis fide dignis. Accidere enim interdum (imo sæpissime dicet Scepticus) solet, ut aliquid vulgo allatum, si quis certos velit examinare testes, an verum sit, neminem id serio testantem inveniat, fiatque, ut quod ab omnibus dici jactatur, asseratur a nemine, rumorque ille evanescat in auras.* Ergo hic novo criterio opus erit dijudicandi homines fide dignos, a non fidedignis; opus erit investigare originem famæ. Quam rarissime vero famæ origo deprehendi poterit? Et quid si deprehendatur? Si ab origine famæ famæ criterium dependet, ergo non a fama ipsa. Nam origo famæ nondum fama est. Itaque fama non erit medium persuadendi Sceptico fidem historicam.

§. 24. Neque adeo eam persuadebit temporis diuturnitas, *An temporis diuturnitas?* & quod exinde asseritur *cap. 7. §. 11. & 12.* libris historicis tribui fidem si longissimo tempore fuerint comprobati. Sic, enim censere Mascardum & Dd. communiter, quorum plures ibidem citantur. Præterquam enim, quod jam §. preced.

ex cap. 4. §. 1. contrarium fuerit ostensum, parum consolabitur Scepticum excusatio cap. 10. §. 10. §. 2. quod traditiones diu pro veris falso habitae sint, id factum esse ex quadam superiorum seculorum & securitate atque oscitantia subsequentium. Quis enim, inquiet Scepticus nos convincet, quod simus prudentiores & cautiores majoribus, & quod aliquando posteritas nostra de fide nostra historica non eadem dicet, quæ nos jam dicimus de fide nimis credula majorum? Conf. autorem cap. 11. §. 21.

Nova histo-
ria an fide
digna?

§. 25. Quid quod, si temporis diuturnitas esset criterium fidei historicae, sequeretur nulli novæ historiae esse fidem adhibendam, de quo tamen novum dubium oriretur. Placet quidem Cl. Autori cap. 7. §. 17. sententia Wesenbecii. *In judiciis non credi historiis aut scriptis divulgatis novis, quæ non excedant hominum memoriam, & Bodini, veritatem nonnisi longo & diuturno tempore in lucem erui, cum scilicet vulgi errores, adulationes & odia plane conquierunt.* Sed statim tamen addit. *Si quæ tamen historia factorum recentium edatur approbatione eorum, quorum acta memoria publica ab aliquo scriptore consecrata sint, hanc statim a primo suæ publicationis momento plenam vim probandi habere videri, ut descriptiones solennitatum in coronatione, receptione homagii, nuptiis, funeribus magnatum, & Historiam festi secularis Academiae Juliae.* Et circa hæc Scepticus proponet sua dubia. Primo mirabitur, cur, ubi de fide historica sermo est, exempla tantum afferantur talium historiarum, quæ parum utilitatis habent. Se enim id audivisse verisimiliter dictum: Magnas solennitates esse magnas vanitates. Deinde relictis exemplis approbationem eorum, quorum historia scribuntur, habebit pro signo veritatis tam fallaci, ut communiter esse solet testimonium in re propria. Et quemadmodum jam supra ex cap. 8. §. 17. fuit adductum, quod historicus contrahat suspicionem amoris aut metus, describens res Magnatum, ita approbatio Magnatum majorem suspicionem excitabit, historiam ejusmodi esse valde adulantem. Quotus quisque enim blanditias aliorum non probat, quotus quisque approbat veritatem sibi displicentem?

§. 26. Si.

§. 26. Similis ratio dubitandi erit circa novas historias de *Nova de re-*
rebus antiquis. Nam si saltem temporis diuturnitate fides hi- *bus antiquis*
 storica comprobatur, ineptum esset iudicium Maresii quod ta- *scribentes an*
 men autor Clarissimus probat *cap. 11. §. 10. Quod si cuilibet autori fide digna?*
gravi scribenti de iis, quæ ducentis annis ante se contigerint, fides sit
deroganda hoc tantum argumento, quod nulli nunc extent illo vetustio-
res testes rerum, quæ ab ipso narrantur, debet apud nos nutare au-
toritas omnium fere Historicorum Græcorum & Latinorum? Hic re-
 geret Scepticus, viderit ipse Autor, quomodo hæc secum conci-
 liet, mihi certe non obstabunt, qui jam §. 22. ex ipso Autore fi-
 dem omnium historicorum dubiam reddidi. Nec satisfaciet
 forte Sceptico discursus qui sequitur *d. cap. 11. §. 11. Historicum*
pluribus seculis remotum a re quam narrat, si vetustiore narrationis
sua testem nullam habeat, contemnendum, & narrationem ejus in al-
bum fabularum referendam esse. Si autem Historicus habeat ejusmo-
di testem, produci eum oportere. Si tamen quis testem idoneum non
allegaverit, si tamen allegare potuerit, hætenus quoque fide dignum esse.
 Nam Scepticus quæret, unde scire possimus, quod omnes fere
 Historici Græci & Latini facta antiqua referentes, nec tamen ad
 testem provocantes, allegare potuerint testem fide dignum?

§. 27. Magnam connexionem cum præcedentibus habet *Argumen-*
 dubium vexatum circa fidem historiarum noviorum & circa ar- *tum negati-*
 gumentum negativum a testimonio humano. Argumentum *vum a testi-*
 scilicet negativum a testimonio humano non valere communi- *monio hu-*
 ter asserunt. Et Maresius apud nostrum *cap. 11. §. 25. assertio-*
 nem hanc eo colore confirmare nititur. *Ut plus uni oculato cre-*
ditur quam decem auritis, sic plus uni narranti & affirmanti, quam de-
cem tacentibus & silentibus est deferendum. Quidni enim istis tacen-
tibus applicemus regulam tritisimam juris: Qui tacet consentire vide-
tur. Hic facile indulgebit Scepticus, Maresium sententiam suam
 misere probasse, (*conf. cap. 11. §. 26.*) Sed tamen & dubitabit de con-
 traria sententia autoris *d. §. 6. statuentis, si qui rem melius perspe-*
ctam habere potuerint, & tamen dum ceteras illius temporis, persona-
rum, locique res gestas memorabiles descripserint, unam aliquam

rem memoratu dignam omiserint, cum nulla urgens silentii illius causa doceri queat, ex hoc sane silentio firmum argumentum negativum contra illos oriri, qui aliquot seculis recentiores, rem illam antiquo illo tempore gestam esse dicant. Putabit enim Scepticus causas silentii antiquorum semper dari posse, vel adulationem erga potentes, vel metum potentum, vel amorem vel odium, & sic regulam conditionalem, cujus conditio nunquam sit dabilis, pro regula non habendam. Igitur & hic dubium ex dubio oritur.

*Diplomata,
inscriptiones
& pictura
an demon-
strent fidem
historicam?*

§. 28. Possemus ita & in reliquis pergere a Viro Clarissimo pro demonstranda existentia fidei historice adductis, si instituti ratio id permetteret. Nam dum *cap. 7. §. 8. & 10. & cap. 11. §. 18. 23. 24.* de usu diplomatum vetustorum, & inscriptionum ac picturarum in lapidibus & tabulis vetustis pro probanda fide historica nonnulla differit, plurima hic afferri possent pro sustinendo dubio Sceptici alicujus adversus illam fidem diplomatum inscriptionum & picturarum, ut & adversus regulas dignoscendi diplomata & inscriptiones suppositas ac spurias, de quibus agitur *d. cap. 11. §. 16. & 17.* præprimis cum ipse Clar. Autor fateatur *cap. 4. §. 3. Si harum probationum veritas in dubium vocetur, eas aliis fidei historice adminiculis opus habere,* contra quæ tamen eadem dubia formabit Scepticus, quæ opposuit recensitis hætenus probationibus. Concedit etiam *cap. 11. §. 22.* Clar. Autor. *hæc quoque testimonia picturarum & inscriptionum imposturam facere & pati posse, ac singulari peritia opus esse, ad ejusmodi argumenta picturata, parietina, marmorea & saxea vera a suppositis segreganda,* Quæ sibi sufficere putabit Scepticus ad ostendendum, inscriptiones, picturas & diplomata esse signa fallacia fidei historice, & regulas peritiæ ejusmodi hæc dijudicandi æque fallaces esse. *Conf. Autor. cap. IX. §. 2. & cap. 11. §. 19. 23. 24.*

Historia publice an fidem historicam demonstrent?

§. 29. Eadem est ratio dispectionis de historiis publicis, utrum illæ ratione fidei præ privatis privilegium habeant. Publicam autoritatem, dicit Cl. Autor *cap. 7. §. 6. 8. 9. 10. 18. 19.* historico ad fidem ingens pondus addere, maxime in commemoratione rerum illius ævi, talia enim tum publica confessione, com-

comprobata, ab ipsis qui comprobarunt, eorumque posteris,,
negari haud posse, scilicet si civitas vel princeps acta sua in mo-,,
dum historiae vel annalium componi memoriaeque tradi man-,,
det, & historiam recognitam publicari vel jubeat vel permittat.,
Non vero talem historiam habere vim probandi contra vici-,,
nam Rempublicam, si ejus quoque res gestas & jura simul at-,,
tingat, nisi quando eandem cognitam vicini publice non im-,,
probarunt. Quanquam iis, qui fortioribus argumentis jura,,
sua docere possint secure liceat contemnere scripturas extra-,,
neorum. Quare libros historiarum & chronicorum publi-,,
ce editos, si absque contradictione & censura correctoria ma-,,
nibus hominum volvi sinantur, eo ipso censerī publicam fidem,,
adipisci. Et scripturam privatam factam in columnis & lapidi-,,
bus fidem plenam facere in antiquis, quando sit in loco publi-,,
co & manifesto, modo non agatur de praejudicio tertii. Con-,,
sentire huic doctrinae legum & canonum interpretes, item JC.,
tos vetustos pariter & novos commentaria, consilia, & decisio-,,
nes scribentes eamque approbari ab illustribus Judicii Camera-,,
lis assessoribus. Quod si tamen ejusmodi historia contineat,,
documenta publica, ut Diarium Europaeum & acta Londor-,,
pii, etiam si Caesarea approbatione sint edita, non facere proba-,,
tionem omni exceptione majorem &c. Multa habebit Scepti-
cus, quae contra istam sententiam afferre posset, quae tamen fa-
cile quis ex haecenus dictis praesumere & colligere potest, ut
non epus sit ea cum tadio repetere.

§. 30. Denique illud effugium parum videbitur adversus *An historico*
dubia Sceptici prodesse, quod Clariss. Autor *cap. 8. §. 6. 7. 8. 9. 10. 11. in quibus-*
usurpat, quod, etsi plurimi Historicorum per imperitiam &, *dam menti-*
credulitatem, nonnulli quoque ex adulatione, metu, aut, *enti in reli-*
odio veritatem deseruerint, hoc ipso tamen reliquis ab eo-, *quis sit fides*
dem scriptore traditis non detrahatur autoritas. Neque enim, *habenda?*
in toto volumine historico facile locum invenire, quod fal-,,
sum in uno in ceteris fidem perdat, licet Menochius & Parisius,,
ad historicis objiciant, Nam & rationem illius brocardici,,
quasi

quasi scilicet fides sit individua, in historico opere cessaro,,
Vulgatam autem hanc sententiam, quod fides scripturæ sit,,
indivisibilis non tantum a JCrts Gravetta, Menochio & Al.,,
berico Gentili usurpari, sed etiam Augustini & Juris Canonici,,
autoritate niti. At vero Augustinum & Jus Canonicum lo.,,
qui de fide Sacræ Scripturæ, provenientes ab autore falli ne.,,
scio, nec adeo eorum dicta extendenda esse ad scripta humana,,
tale principium infallibile non habentia, in quibus adeo fides,,
possit esse indivisibilis, & sic multo magis in historicis. Quod.,,
si tamen (ita pergit noster *cap. ult. §. ult.*) adversarius historiæ,,
alicujus allegatione causam suam instruat, eo casu longe po.,,
tentissimam esse vim & fidem ejusdem, neque posse tunc ad.,,
versarium adversus dissentientem eadem historia utentem,,
allegare fidem historiæ esse dividuam, sed hoc casu etiam.,,
fidem historiæ pro individua habendam. Quam multa enim,,
sint quæ Scepticus sententiæ huic Viri Clarissimi huc illuc flu.,,
ctuant opponere possit, prudenti Lectori facile apparebunt.

Fidei histo-
rica existen-
tiam demon-
strari non
posse.

§. 31. Ergo si fatendum quod res est, etsi forte Viro
Clarissimo non defuturæ sint exceptiones adversus dubia con-
tra ejus demonstrationem pro existentia fidei historicæ allata,
natura negotii, de quo agitur, nos cogit, ut ingenue profitea-
mur, existentiam fidei historicæ contra negantem Scepticum
certis demonstrationibus ostendi non posse. Cum enim
fides historica tota, quantaquanta est, in verisimilitudine fun-
detur, verisimilitudo autem & veritas certa sint distinctissima,
demonstratio vero sit veritatum certarum, cuilibet evidens erit,
fidem historicam sub demonstrationem non cadere. Adeoque
Virum Clarissimum in principio impegisse putamus, quod su-
sceperit demonstrationem rei ad objectum demonstrationis
non pertinentis. Potius in hac quæstione illud cogitandum
fuiſſet, prudentiores jam observasse, quod adversus Scepticos
certissimas veritates negantes, non sit disputandum, tanquam
contra negantes principia omnia veritatis. Quod si autem
contra Scepticos disputandum non est, etsi mediis demon-
stran-

strand ubique simus instructi, saltem ideo, quod nullum principium ab eis concedatur, omnis vero disputatio genuina ex concessis fieri debeat, multo minus disputandum erit adversus eos qui negant omnem verosimilitudinem, cum hic insuper demonstrationes omnes deficient.

§. 32. Quid ergo faciemus? An totam nostram disputam *Postulandum* propterea expungemus, tanquam de re conscriptam *esse simplici-* cuius existentia sit dubia atque incerta? Absit. Quin potius *ter, dari si-* postulamus & jure quidem nostro, dari fidem historicam eam- *dem histori-* que existere, neque unquam præsumendum esse, reperiri, *cam.* aut reperiri saltem posse hominem sanæ mentis, qui audeat eam in dubium vocare. Et ne quis postulatum hoc nostrum impudentiæ aut stultitiæ postulet, justitiam ejusdem breviter sic ostendimus. 1. Adversus Scepticos quosvis jure postulatur, dari veritates certas. 2. Hoc ipso vero jure postulatur, dari oppositum veritatum certarum, certas videlicet falsitates, seu assertiones impossibiles. 3. Cum vero apertum sit, inter certo verum, & impossibile multa & infinita media dari, sequitur etiam, quod jure postuletur dari infinita verisimilia & verodisimilia. 4. Hoc ipso vero jure postulatur, dari in multis casibus fidem historicam, dari etiam in multis casibus ejus oppositum, incredulitatem puta historiam. Quod autem nemo de fidei historicæ existentia dubitaturus sit, sic monstramus. Quis dubitaret, si quisquam dubitaret, nisi Scepticus? At Sceptici nunquam de existentia verisimilitudinum dubitarunt, sed solum de veritatibus certis. Et cum eorum responsiones nunquam fuerint, nego, affirmo, sed, nescio, & sæpe, credo, non credo, aut forte, vel forte non &c. patet Scepticum salvis suis principiis negare non posse existentiam omnis fidei historicæ. Igitur oporteret esse plus quam Scepticum, si quis auderet omnem fidem historicam in dubium vocare. Ejusmodi vero homo relinquendus esset *insanienti* huic sapientiæ, non frustranea opera in ejus convictione impendenda.

Similiter postulandum, dari fidem juridicam.

Judex vir bonus.

Facta probanda judici, non jura.

Quoad regulas fidei juridica distinguitur inter Principem & Judicem.

§. 33. Dum vero postulamus, dari fidem historicam, simul postulamus, dari fidem juridicam stricte dictam seu judicialem, tanquam speciem fidei historicæ. Si quis hanc negaverit, quod etiam per impossibile fingamus, nec cum hoc disputandum erit, sed, si forte judex sit, simpliciter ei suadendum, aut etiam jure adigendus erit, ut officium judicis, quod sine fide juridica esse nequit, deponat, & conscientia suæ erroneæ ac scrupulosæ pro lubitu indulgeat, donec præjudicia & intellectus & voluntatis, tanquam genuinos fontes omnis conscientia erroneæ ac scrupulosæ deposuerit. Judex enim debet esse vir bonus, h.e. a præjudiciis intellectus & voluntatis liber.

§. 34. Jam ergo in ordinem redeamus, ostensuri videlicet convenientiam fidei judicialis & historicæ. Utraque harum circa facta & actiones humanas singulares versatur, non circa axiomata, & sic utraque differt a fide philosophica. Ex hoc vero sua sponte fluit, quod parum apte advocati faciant, dum communiter magis allaborant ut jus, quam ut factum probent. Jura enim finita & certa sunt *l. 2. de Jur. de Fact. ignorantia* eaque Judici cognita esse oportet cum aliter officium suum exercere nequeat *pr. Inst. de off. Jud.* Jus igitur allegatur, non probatur, etsi populariter etiam probandi verbum ad disputationes Juris & commutationes argumentorum referatur. Quanquam & circa Leges, an earum usus alicui prohibitus, an illis renuntiaverit, facti quæstiones ac ita probationes locum habere posse non est dubitandum *l. 5. pr. ff. de probat.* Sæpe etiam ignorantia judicum postulat, ut jus probetur, non tamen tum jus sed factum in controversiam venit, nempe an princeps tale jus constituerit, vel an jus constitutum sit usu receptum &c.

§. 35. Deinde & cum fide historica in eo convenit, quod in plerisque fides Judicis non sit adstricta ad regulas certas, rursus in eo differt, quod in multis regulæ certæ præscriptæ sint judici, quas transgredi huic non licet, cum tamen in fide simpliciter historica talis adstrictio cesset. Adeoque judex prudens ante omnia regulas verosimilitudinum generales & spe-

speciales observationes de fide historica paranda probe callere debet, insuper vero etiam instructus esse debet notitia regularum, quæ solum in fide judiciali locum habent, atque ob rationes infra dicendas a legislatoribus illorum officio præscriptæ sunt. Hoc vero ut plenius intelligatur distinguendum erit ante omnia inter Judicem summum seu principem, & inter Judicem inferiorem sive Judicem simpliciter ita dictum.

§. 36. Princeps, cum neminem habeat, cujus imperio sit *Princeps* subjectus & qui regulas speciales ipsi præscribat, suo arbitrio *nullis certis* omnia agit, tam quoad processum, quam quoad modum pro- *regulis ad-* bandi facta dubia. Ergo sola conscientia ejus, rite tamen in- *strictus est,* formata & præjudiciis affectuum & præcipitantiæ aliisque va- *notat tamen* cua norma ejus est, cui nulla acta & probata juste opponi pos- *observatio-* sunt, cum non sint probata, si conscientia ejus repugnent, *nes ad evi-* etiamsi illa probatio alias intuitu judicis inferioris ad normam *tandam* humanam adstricti majorem effectum fortiretur. Leges enim *credulita-* illas princeps non sibi sed subditis præscripsit, nec tenetur ra- *tem,* tionem aliis reddere de justitia factorum suorum, uti judices inferiores ad id obstricti sunt, nisi in quantum subinde prudentia ipsi fuadet, melius esse, si & subditis appareat, Principem absque affectibus egisse, quod tum maxime fieri potest, si ipse sponte se iisdem legibus accommodet, quæ judicibus etiam præscripsit. Quamvis vero ostensum fuerit capite præcedenti, ob infinitas circumstantiarum variationes non posse regulas verisimilitudinis in puncto determinari, sed prudentia cujuslibet fidem historicam esse relinquendam poterunt tamen circa fidem historicam si non regulæ, saltem observationes quædam formari, quarum usus etsi se non extendat ad verisimilitudinem ubique obtinendam, sæpe tamen illæ proderunt ad credulitatem evitandam, quarum adeo nonnullas, sed præcipuas saltem, exempli loco afferemus, tum de historia ipsa, tum de mediis ad fidem historicam facientibus. Selegemus vero tales, quæ partim quotidiani usus sunt, partim etiam autoritate & multitudine errantium pro talibus falso jactantur.

*est Princeps solutus
legibus*

*Historias pu-
blicas non
majori fide
dignas esse,
quam arca-
nas.*

§. 37. Quod historias ipsas attinet, quarum & in probatione judiciali quandoque ratio est habenda, solent inter se comparari a quibusdam historiae publicae & quae arcanae dicuntur, quales sunt anecdota Procopii, les anecdotes de Florence, les anecdotes de Pologne &c. atque fides major in dubio, aut concursu, historiis publicis, quam arcanis tribui. Laborat fere perpetuo hocce praedictio Eichelius in notis ad anecdota Procopii, cujus tamen exemplum si solum fuisset, nos forte ad observationem hujus naevi non commovisset, cum is Autor in tota illa disputatione adversus Procopium & Nicolaum Alemanum, fere ubique apertum Sophistam agat. Sed cum observaverimus, Virum alium Celeberrimum sententiam illam rationibus defendere voluisse, dignam rem esse putavimus, de qua dispiceremus.

Eichelius Sophista

*Historiae pub-
licae officium*

*mat. Initio de natura utriusque historiae quaedam praemittit;
esse nil falsi
Dua sunt historiae leges, sed quae aequaliter observari ambae in utroque Hi-
scribere, ar-
storiae genere non possint. Nam Historia publica esse, nihil falsi dicere;
cana, nil veri
Arcanae praeterea, nihil veri non dicere, ut illa uno pede claudicare videatur.
non scribere.*

§. 38. Ita vero hic in praefat. ad Codicem Juris Gentium diplomate officium mat. Initio de natura utriusque historiae quaedam praemittit; esse nil falsi. Dua sunt historiae leges, sed quae aequaliter observari ambae in utroque Historiae genere non possint. Nam Historia publica esse, nihil falsi dicere; cana, nil veri. Arcanae praeterea, nihil veri non dicere, ut illa uno pede claudicare videatur. Sed ita postulat ratio rerum, & quemadmodum in forensi controversia multa per litigantes & sollicitatores fiunt apud iudices, quae nusquam apparent in scripturis, neque in acta referuntur; cum & foeminarum blanditiae & auri splendor saepe plus legibus & testimoniis valeant; ita plerumque latent in potentum actis, causisque negotiorum, praesertim cum saepe exigua & non observata majorem opinione vim habeant. Sic forte vox falsior relata vel ficta Principis aut rerum Ministri animum pupugit, aculeumque reliquit; unde occulti stimuli odiorum & vindictae, quaesitis in speciem coloribus velati. Et non raro magnas rerum motus excitat generosum pectus, ideo tantum, ut nescio quid refutet, quod in sui centemtum traherat. Saepe etiam unam noctem principis male dormientis & inde consilia acerba ex presenti animi vel corporis habitu capta, mox multa millia miserorum suo sanguine luerant. Interdum muliebris impotentia, maritum vel amatorem impellit; saepius affectus ministrorum in Dominos contagio transferuntur.

Et

Et fatendum est, ut in scenico opere machinas apparere indecorum esset; ita Historiam aliquando nonnihil de pulcritudine amissuram; si causæ veræ semper cernerentur, appareretque Heroas subinde, puerili studio, aut muliebri libidine, aut etiam servili cupiditate egisse. Scilicet hominum gesta legimus, non Deorum; & sufficit ad decus ipsorum & documenta posterorum, multa graviter & fortiter & sapienter acta extare. Prava exempla interdum rectius ignorantur.

§. 39. Enimvero ista sententia, quasi Historia publica saltem *Historias pu-* contenta esse debeat, ne nihil falsi dicat, unde originem sumserit *blicas etiam* nescio. Id scio, Ciceroni eam fuisse incognitam de omni historia *nihil veri o-* afferenti *lib. 2. de Orat. c. 15. Primam esse historiae legem, ne quid falsi di-* *mittere de-* *cere audeat; deinde, ne quid veri non audeat; neque suspicio gratiæ sit bere.* *in scribendo neque simultatis.* Verum enim historicus dicere debet. Mendacium autem non solum est, si quid falsi dicatur, sed *Mendacium.* & si quid veri omittatur. Igitur non solum non plus quam verum est, dicere debet historicus, sed & nec minus quam verum est. Nulla vero, posita sententia adversa, inter historicum & oratorem esset differentia. Oratoris est, & potissimum panegyristæ, causam clientis sui ita defendere, & laudes alterius ita cantare, ut tamen nihil falsi dicat, sed saltem ut multa vera taceat causæ clientis non faventia, aut ad laudem nihil facientia. Imo hoc pacto historicus ab aperto adulate non differret, cujus ars potissima in eo consistit, non ut aperte falsa nobis in faciem dicat, sed ut taceat aut minuat defectus nostros, ac commemoret saltem & extollat umbras perfectionum nostrarum. *Conf. Vossum de Arte Historica c. 9.*

§. 40. Utrum vero ex regulis fabularum Comicarum & ma- *Alegibus* chinis scenicis officium historici deduci vel illustrari possit, alii *Comici ad* viderint. Delectationem intendunt Comici, quam sine decepti- *officium hi-* one aliqua non assequerentur. Prodesse vero debent Histori- *storici non* ci, non delectare sensus. (Quod enim & Poëtæ dicantur pro- *apte inferri.* desse velle, erudite refutavit nuper profunde eruditus Clericus in Parrhasianis.) Neque historio esse debet historicus, sed Vir gravis.

*Historias
publicas se-
pe in omis-
sione veri pec-
care.*

§. 41. Quod si Vir Celeberrimus non ex eo ostendere vo-
luerit differentiam quid in Historica publica & arcana fieri possit
aut debeat, sed quid in utraq; fieri soleat, facile consentiremus.
Pleraque enim historiae publicae continuis laudibus abundant,
forte nihil falsi dicentes, sed tamen jam eapropter a prudentibus
notatae, quod multa vera taceant. Notabilia sunt verba Bodini
cap. 4. Meth. Histor. Neque eas historias probare possum, quae perpe-
tuas laudes ac virtutes ejusdem, nulla vitia commemorant: cum nul-
lus sit tanta integritate & prudentia, ut non sapissime offendat. Nam
Eginhardus & Acciajolus Carolum M. Eusebius Constantinum, Nebris-
sensius Ferdinandum, Jovius Cosmum Medicem, Philostratus Appollo-
nium, Procopius Bellisarium, Staphylus & Leva Carolum V. Impera-
torem tantis laudibus cumularunt, ut Oratores, non Historicos agere
videantur. Ergo prudens existimator, laudes cujusque non domesti-
corum aut amicorum duntaxat, verum etiam hostium ponderibus exa-
minabit. Neque omnia Philippo Comineo de Ludovici XI. laudibus
scribenti assentietur, sed etiam Meierum, Belgicarum rerum scripto-
rem adhibebit. Neque hunc tantum, verum etiam Paulum Emylum,
propterea, quod unus quidem plenus est Ludovici laudibus, alter eas
omnino rejicit; tertius medium ferit. Contra arcanae historiae au-
tor, dum nihil veri non audet, plerumque factis Historiarum
publicarum Heroibus larvas detrahit, eosque infantiores pue-
ris, molliores foeminis, nequiores mancipiis fuisse, subinde o-
stendit,

*Cause, cur
arcanae histo-
riae minor fi-
des adhiben-
da, quam pu-
blica.*

§. 42. Quis autem ex dictis non putaret sua sponte sequi,
quod arcanarum historiarum scriptores praescriptoribus histori-
arum publicarum majorem fidem mereantur, siye jam historiae
publicae saltem de facto potissimam veri legem omittant, siye de
jure. Cum enim ipso Viro Celeberrimo fatente, historia publi-
ca propterea uno pede claudicare videatur, quis non praferret fide
integram fidei claudicanti. Sed placuit tamen eidem Celeber-
rimo Autori in verbis statim sequentibus fidem historiarum ar-
canarum suspectam reddere, & quod tamen majorem fidem in-
veniunt, casui potius quam rationi adscribere. Ita enim pergit:
*Itaque nec facile fides illis adhibenda est, qui de Principibus indigna
narrant,*

narrant, sed occultiora quæ a paucis nosci possunt, nec libenter a noscen-
tibus memoria commendantur, (qualia sunt communiter in histo-
riis arcanis.) Et tamen cum adulatoribus parum credatur satyram
scribentibus nimis prone præbentur aures. Et sunt historici, qui pejo-
res representant homines, quam fuerunt, his tamen scriptoribus etiam
commenta ingenii perinde ac si interfuissent, narrantibus, humana ma-
lignitas & occulta in potentes invidia auctoritatem facit.

§. 43. Hic initio non video, quomodo illud itaque, si cum *Ostenditur,*
proxime præcedentibus connectatur, aliquid inferat. Non se- *causas illas*
quitur: *Prava exempla interdum rectius ignorantur, itaque prava non conne-*
exempla ab historicis arcana revelantibus non sunt vera; sed *xas esse cum*
ita: itaque talia non prudenter aut indecore narrantur. Imo dictis præce-
inverto ex paulo antecedentibus. Si illæ causæ sæpe veræ sunt, dentibus.
ex quibus apparet, Heroas subinde puerili studio, aut muliebri libidine,
aut etiam servili cupiditate egisse, uti asserit ibidem vir Celeberri-
mus, itaque. Historiæ arcana Heroibus talia studia, tales libidi-
nes, tales cupiditates tribuentes, sæpe veras causas narrant, &
adeo facile fides illis adhibenda est.

§. 44. Deinde non sequitur: *Historicis publicis tanquam adu-* *Nimia cre-*
latoribus parum credatur, & satyram scribentibus historiis arcanis nimis dulitas in
prone præbentur aures: Ergo non facile fides illis adhibenda est; *historias ar-*
sed ita potius inferendum erat: Ergo prudens lector operam canas pro-
dabit, ut ex adulantibus historiis publicis, & rodentibus historiis pendens, his
arcanis ea, in quibus utræque conveniunt, fundamenta verifi- *fidem non*
mitudinis ponat, ex quibus postea illa, in quibus arcana & tollit. Osten-
publicæ historiæ dissentiant, dijudicet, utra magis cum funda- *sio cur his*
mentis illis conveniat nec ne. Sic vero plerumque deprehen- *plus creden-*
det, maiorem fidem adhibendam esse arcanis historiis, Principes dum, quam
ut homines depingentes ad malum pronos, & sublati ob po- *publicis.*
tentiam summam impedimentis facile in actiones externas
erumpentes, quam historicis publicis, Principes ut Deos adum-
brantes. Scilicet, ut Vir celeberrimus paulo ante dixerat, homi-
nū gesta legimus, non Deorum. Homines autem, si non speciali
gratia divina, aut metu pœnæ retineantur ad omnes malitias
proni sunt, & peiores actiones edunt actionibus bestiarum. &c.

specialis gratia dicitur
na
N3 N3 applicet

*Fides Taciti
insufficienter
in dubium
vocata.*

§. 45. Ex dictis etiam facile defendi poterit Tacitus, qui notante Dn. Eiseharto *cap. II. §. 5. apud nonnullos male audit, quod Caesarum, qui ante ipsius natales defuncti erant, occultas animi cogitationes, consilia, inclinationesque describere ausus omnia pejorem in partem interpretatus sit, nec fere quicquam ingenui candoris veraque virtutis illorum plerisque suo quidem judicio reliquerit.* Etsi enim autores, quos citat, nempe Abericus Gentilis *de armis Rom. lib. 1. c. 1.* Casp. Scioppius *disp. de natura historiae & historici officio.* C. A. Rupertus *obs. ad Synops. Besoldi seu historiam univ. c. 14. in vita Tiberii p. 281.* non sint ad manus, nec tempus superfit eos evolvendi, ipsae inculpationes tamen, & quod alii scriptores de Tiberio & reliquis principibus, quorum res gestas Tacitus describit, narrant, mox ostendunt, quod Tacitus ideo saltem male audiat, quod non more aliorum Historicorum adulari voluerit, & quod ex prudentia philosophica, qua praeditus esse deberet omnis historicus, de hominum malorum, quorum naturam ex factis notariis cognitam habebat, consiliis & intentionibus conjecturas verosimiles afferre voluerit. Ut adeo non dubitem, aequali successu Tacitum hic defendi posse, atque jam contra alias Vopisci, Tertulliani, Alciati, Ferreti aliorumque censuras id praestiterunt Bodinus *Metb. Hist. cap. 4. p. 84. seq.* & Muretus *Vol. 2. Orat. 14.* Utram vero Scipionis Claramontii liber de conjectandis cujusq; moribus (ineptus alias ad usum humanum & inanibus saltem speculationibus refertus libellus,) ad defensionem Taciti multum collaturus sit, ut putat Dn. Eisehartus *d. l.* aliis discutiendum relinquo.

*Historia quo
gradu vero-
similitudi-
nem pariant.*

§. 46. Sed pergendum. Historia utraque tam publica quam arcana raro summum verosimilitudinis gradum in animo legentis excitant, plerumque medium, saepe etiam infimum, ut in plurimis rebus cautus lector judicium suum suspendere cogatur, ac nesciat quid credere debeat quid non. Verosimilitudinum enim summus gradus supponit, historicum nec esse ab aliis deceptum, nec alios decipere voluisse. At quot modis fieri potuit, ut Historicus bona fide falsa narret? quam saepe fit, ut ea se vidisse & audiisse dicat, quae ipse non vidit nec audiit? In multis publici

publici historici de adulatione aut intempestivo amore, in non paucis scriptores historiae arcanae de odio sunt suspecti. Saepe utraque pars contradicentium connectit non male, ac in multis circumstantiis consentiunt, lectori vero conjecturae deficiunt judicandi, utra ex circumstantiis, in quibus dissentiunt, vera sit, quod exempla Mariae Stuartae facile declarari potest, de quo jam quaedam anticipavimus *cap. 1. §. 60. & 61.*

§. 47. Factorum circumstantias plerasque, ex quibus suspicio contra Mariam Stuartam de variis criminibus à Georgio Buchanano inculpatam, ab Oberto Barneſtapolio & aliis defensam, oriebatur, & Buchananus & defensores Mariae fatentur. Buchanus vero ut mendax à defensoribus accusatur ob odium in Mariam tum propter religionem tum aliis ex causis. Similis odii erga Elisabetham suspecti sunt defensores Mariae. Buchanus in accusatione Mariae plerumque nimis panegyricè, id est palpabiliter adulatoriè de ea loquuntur, ut Martyrem Ecclesiae deprædicantes, sed tamen & Buchananus poterat odium suum prudenter disſimulasse, & plerumque gravius nocent, qui modeste & sub specie laudis accusant. Utraque pars circumstantias recenset inter se non male connectentes. Potissimum momentum in eo situm est. Buchananus *Lib. 17. hist. Scotie, p. 583.* & passim ei tribuit ingenii elegantiam, minime sinceram, sed honesti similitudinem adumbratam, uno verbo disſimulantem astutiam. Defensores contra à nimia & credula bonitate eam deprædicant, h. e. simplicis ingenii eam fuisse asserunt. Buchananus Jacobum fratrem ut hominem prudentem ac virtuosum & reginae sine causa exosum delineat, defensores Mariae contra ut sceleratissimum & sororia bonitate ubique abutentem comendant. His duabus contradictoriis circumstantiis singulae partes reliquas circumstantias apertas ita cum artificio aptant, ut non facile appareat, utra mendacium dicat. Si viverent Regina & Jacobus frater, si eorum actiones observandi potestas daretur Lectori, clavem facile inveniret, clare perspiciendi, ab utra pare staret veritas. At his mediis deficientibus nullum fere dubiorum exitum depre-

Maria Stuarta an nocens an innocent?

Buchanani seu
Jocosephia

hendet. Deprehendet tamen forte, si attente legerit historiam arcanam Jacobi Melvili Reginæ secretarii, (Memoires de Jaques Melvil) viri prudentis, & absque ullâ notâ odii erga Reginam aut amoris erga Elisabetham scribentis. Hic etsi sincere describat characterem Buchanani p. 392. ut hominis Stoici non multum solliciti de futuro, jucundi in conversatione, & salibus satyricis abundantis, cæterum in præjudicia autoritatis proni & inconstantis, ac nimis creduli, & vindictæ cupidi; etsi semper cum summa reverentia de regina loquatur, ex ejus tamen narrationibus non difficulter apparebit, non habere causas verosimiles defensores Reginæ, quod à cæde Darlæana & aliis criminibus sit innocens, neque tamen tantâ astutiâ Reginam fuisse præditam, qualem ei tribuit Buchananus, sed fuisse fœminam, h. e. cupiditatibus voluptatum & regnandi deditam, inconstantem, & vindictæ nimium operam dantem &c.

Actorum
publicorum
fides quanta?

§. 48. Uti vero historiæ publicæ per se fidem historicam non pariunt, ita & acta publica raro summum verosimilitudinis gradum evincunt, cum non sit infrequens, & hic subinde suspiciones innumeras falsitatis ex circumstantiis maxime verosimilibus oriri posse, lectorem adigentes, ut sæpe & horum fidem dubiam aut minus verosimilem æstimet. Sumitur autem vox actorum publicorum vel pro pactis aut diplomatibus publicis vel pro actis judicialibus. De utroque horum generum observationem nostram intellectam volumus. Etsi enim quoad primam classem modo laudatus Vir Celeberrimus in *Præfat. ad Cod. Juris Gentium* dissentire videatur, talium actorum publicorum tabulas pro parte Historiæ certissima venditans, quæ non solum lectori pro sint ad cognoscenda rerum gestarum potissima momenta, ad intelligendas artes Politicas, historiam item & eruditionem reliquam, imprimis vero ad intelligenda gentium jura; sed etiam ad explorandas fabulas communiter pro veris historiis habitas; vel exemplum tamen à Celeberrimo Autore subjectum ostendit, quam fallax sit ista assertio, si universaliter, aut saltem secundum id quod plerumque fieri solet, intelligatur, & quod potius obser-

vatio

vatio nostra illustrationem non modicam inde nanciscatur. *Opi-*
nio, inquit, invaluit, Henrico VII. Imperatori venenum fuisse datum Fides histo-
in sacra Eucharistia. Sed Epistola filii Jobannis Regis Bobemiae in id rica de mor-
ipsum scripta Dominicanos absolvit, quam Stephano Baluzio debeo, ex- te Henrici
cellentis doctrina viro, cum eam jam in MSO quodam Chronico vidis- VII. Imper.
sem citari. Refertur illa epistola in Cod. Jur. Gent. n. 87. fol. 188. Utrum Rom.
 vero epistola hæc valeat adversus nubem testium & historico-
 rum fide dignorum, & annon potius pro instrumento à Domini-
 canis ultra triginta annos post mortem Henrici artibus Mona-
 chalibus fraudulenter emendicato, seu stilo Jure Consultorum
 sub & obreptitiè impetrato habendum sit, illi judicent, quibus
 artes nefariæ & scelera impia Monachorum nota sunt. Conf.
 omnino Gotfr. Arnoldi Kircken-Historie lib. 14. cap. 1. §. 1.

§. 49. Acta judicialia quod concernit, ferè quotidie Col- *Actorum ju-*
 legia Juridica deprehendunt, non solum, quod partes conque- *dicialium fi-*
 rantur de iniquitate judicum tam extra acta quam in actis com- *des.*
 missa, sed & quod sæpissime acta ipsa, potissimum in criminali-
 bus, loquantur de animositate, odio & aliis affectibus judicum.
 Et fere quovis pignore certare aufim, in processu inquisitorio
 contra delicta occulta quævis ex centum casibus vix unum re- *processu nisi totus*
 periri, ubi fundamentum inquisitionis non nitatur vel inimici
 denunciatione, vel inimicitia ipsius judicis, sine omni causa le-
 gitima inquirentis. De inquisitionibus aulicis nil seorsim mo-
 nebo, quia de his monere periculosum est. Licebit tamen ex
 antiquioribus temporibus provocare v. g. ad inquisitiones vel
 accusationes, quarum solus Tacitus meminit. Quot rei ibi per
 acta publica condemnati? Quot vero ibi simul innocentes in-
 juste condemnatos fuisse circumstantiæ historicæ ostendunt? Il-
 lis tamen casibus acta publica summum fidei gradum obtinent,
 quoties apparet ex illis judicum iniquitas, & hac non obstante,
 rei innocentia. Insanus enim tunc esset, si quis tum contra acta
 publica anilibus fabulis v. g. in itinerario ab homine inimico &
 nulla alia ex re nisi ex sancta impudentia commendabili collectis
 fidem habere vellet.

*Archivorum
fides quanta?*

§. 50. Circa Archiva varium etiam præjudicium esse solet: aliis nimiam auctoritatem iis tribuentibus; aliis contra nimium eorum fidem supprimentibus, atque plus Historiis ab iis, qui negotiis ipsis interfuerunt conscriptis, tribuentibus. Jam cum in genere omnes propositiones comparativæ facile in utramque partem disputari possint, ac adeo frequenter Oratoribus thematæ præbeant, artem oratoriam ostentandi, & quæ modo pro hac parte differuerunt, pro altera iterum differendi, mallet & hic, neutri parti magnam fidem in universum tribui, & neutri etiam omnem fidem in universum derogari. Non diffiteor, ab iis, qui negotiis ipsis interfunt, historias cum successu conscribi posse, si modo ipsi ad negotia illa adhibeantur, & nullæ circumstantiæ negotiorum ipsis ignotæ maneant, & si postea sincere ea narrare velint. At cum sæpissime contingat, ut non omnes, qui participes sunt negotiorum, omnes circumstantias vere cognoscant, sed sæpe & ipsi decipiantur, porro vero, circa descriptionem negotii vel ideo, quod partes sint, qui eam suscipiunt, lector circumspectus esse debeat, ne nimis credulus sit, sed verosimiliter præsumat, nonnulla aliter narrata esse, quam contigerunt, nonnulla etiam omisissis quibusdam circumstantiis esse proposita; facile patet, quam cautus hic lector requiratur, & quod raro tales historiae summam fidem ubique mereantur, sed contenti esse debeant scriptores, si fidem modiam obtinuerint in iis, ubi generales regulæ fidei Philosophicæ & historicæ lectorem non urgent, ut fidem eorum suspectam habeat. Archiva vero cum contineant relationes eorum, qui negotiis interfuerunt, & quæ tractatus subsecuta sunt pacta & conventiones, facile patet, quod de ipsis pactis quidem & eorum instrumentis raro soleant oriri dubia, de antecedentibus vero & consequentibus, à quibus maxime interpretatio tabularum publicarum dependet, eadem cautiones sint observandæ, quas modo memoravimus de historiis scriptis ab iis qui negotiis ipsi interfuerunt. Hinc talia archiva publica, si ex iis historiae scribantur, tamdiu fidem apud lectorem imo & apud judicem, si contro-

controversia fit inter ipsos Principes, merebuntur, quamdiu ex aliis facti circumstantiis non justum oriatur dubium. Quodsi archiva archivis contradicant, illud majorem fidem merebitur, quod connexioni circumstantiarum maxime convenit. Quodsi id non appareat, neutrum pro verosimili sed utrumque pro testimonio in causa propria habendum, & res ignota manebit, & lector judicium suum suspendet, judex vero pronuntiabit, sibi non liquere. Nam quod in causis privatorum archiva magnam fidem habeant, ratio aperta est, quia tum non testantur in causa propria sed de negotiis aliorum, & quia, dum magistratus privatorum contractus confirmat, regulariter non adfunt causæ præsumtionum, cur falsi quid committere voluerit, cum in ejusmodi causis Principis vel alterius magistratus neutra ex parte interfit.

§. 51. Fama, etiam diu continuata, per se non efficit verisimile in summo gradu. Idem dicendum de consensu communis historicorum etiam diu continuato. Quam multa enim possint hic utrobique intervenire fidem dubiam facientia jam supra §. 20. seqq. præoccupavimus. Producet tamen fama & consensus historicorum verisimilitudinem medii gradus, seu præsumptionem veritatis, si modo conveniat cum circumstantiis aliis verisimilitudinis desumptis à persona, re, loco, tempore &c. Quodsi enim his circumstantiis repugnet, pro diversitate circumstantiarum modo infimum verisimilitatis gradum obtinebit, modo res pro plane & valde verodisimili habebitur. Ita v. g. miracula Francisci, etsi fundentur in famâ & consensu plurium scriptorum, nullum tamen apud sapientes inveniunt fidem. Ita relatio de morte Gustavi Adolphi, Regis Sveciæ, in Theatro Europæo & ab aliis passim historicis descripta, & diu continuata tamdiu fidem nacta est, donec verisimiliora docuerit Illustr. Pufendorfius. Exinde vero sua sponte fuit alia observatio, communiter in praxi fidei historicæ neglecta, etsi à multis jam inculcata. Quoties Historicus aliquis rem ex relatione aliorum per fertur, dicitur &c. refert, toties res vix est verisimilis

Fama & consensus Historicorum qualem fidem pariant?

Francisci miracula

Gustavi Adolphi

rissimilis, nisi narratio illa valde conveniat cum genio hominis,
cujus factum narratur, & aliis circumstantiis.

*Pseudomira-
culum ex l. 1.
pr. C. de off.
præf. præf.
Afr.*

§. 52. Ita, ut exemplum ex jure nostro depromamus, communem hactenus calculum omnium, quod scimus, historicorum, Jurisconsultorum, Theologorum meruit fabula evidens & palpabilis, quasi orthodoxi quidam quibus ab Honoricho Vandalorum rege Arriano lingvæ radicitus excisæ fuerint, miraculose tamen loqui potuerint. Provocatur communiter ad Justinianum l. 1. princip. C. de offic. præf. præf. Africa, verbis: *Vidimus venerabiles viros, qui abscissis radicitus lingvis pœnas suas miserabiliter loquebantur.* Item ad Procopium l. 1. d. Bell. Vandalico, aliosque. Vid. Cujac. Observ. lib. 19. c. 7. Niceph. Hist. Eccles. lib. 17. c. 11. *Nugæ.* Fabulam istam non probant verba Justiniani. Philomela apud Ovidium abscissâ lingua scelus Leviri linteo intexabat. Loquebatur ergo linteum nefandum scelus, sine lingua, sed & sine voce & miraculo. Dicimus: res ipsa loquitur: Sanguis Abelis clamat. Utrumque rursus sine voce & miraculo. Innuit id epitheton: *miserabiliter* loquebantur, scilicet voce inarticulatâ, mugiente vel ululante. Forte & hæc ratio est, cur Pacio istud *miserabiliter* non placeat, sed malit legi *mirabiliter*. Neque credo Procopium aliter voluisse. Volaterranus utique locum unde Nicephorus & alii forte fabellam hanc hauserunt, vertit, quod isti viri *imminuta* voce ἀκραιφνεί τῇ φωνῇ à Procopio deprehensi fuerint, non, ut Cujacius & Nicephorus, *clarâ voce loquentes*. Similiter, quæ Nicephorus exponit, quod quidam post mixturam cum fœminis vocem hanc miraculosam omiserint, Volaterranus reddidit, quod illi saltem lingvas perdiderint, qui conscii fuissent mixtionis Honorici cum concubinis. Judicent Græcæ lingvæ me peritiores. Mihi sane Volaterrani versio probabilior videtur. Monachis vero talia referentibus non credo, sed cum Doctissimo Shanhemio in Epit. Isag. in Hist. Eccles. Sec. 6. c. 13. §. 6. p. 291. inter memorabilia seculi Justiniani refero infinitas fabulosas narrationes de miraculis variis ibidem recensitis, Quæ inter etiam illud, nostro non absimile, memorat, de *absorptis*

abſorptis profunda voragine, qui ab Arianis eſſent rebaptizati. Similis fabula refertur eodem Seculo, quod in nova conſecratione templi Arianis adempti diabolus ſub forma porci evolaverit, *vid. Arnoldi Kircken Historie lib. 6. c. 2. §. 6.* Rationem quæris, cur has fabulas non credamus? Quia videlicet nunquam Deo placuit fides formularia, multo minus placuerunt Ei rixæ Cleri de tali fide, ut eas miraculo dignatus fuiſſet.

§. 53. Jam rurfus ad obſervationes. Taciturnitas ſcripto-
rum coævorum factum, de qua loquuntur recentiores reddit *Taciturnitas ſcriptorum*
valde verodisſimile. Ita cautiores hiſtorici, ex hoc fundamento *coævorum*
negant unquam fuiſſe Ebionem, item factum illud fabuloſum, *an fidem fa-*
de Johanne ex balneo in quo Cerinthus lavabat, ex eunte. Ita *Eli minuat?*
Spenhemius *d. l. Merito etiam habentur in fabulis à viris emunctio-*
ris naris Belisarii cæca mendicitas, uti Narſetis ſemiviratus, Procopio,
Agathia & probatioribus hiſtoricis tacita. Modo tamen non adſit
cauſa ſuſpicandi, quod coævi tacuerint ex metu juſto, aut aliis
rationibus. Quo caſu facta talia ob taciturnitatem coævorum
vix verodisſimilia redduntur. Unde nos quidem credimus,
fabulam non eſſe quæ de Johanna Papiſta recentur.

§. 54. De teſtibus obſervamus, iis credi, ſi & ſciant quid *Teſtium Fi-*
dicant, & non decipere velint. Hinc non facile creditur teſti *des.*
de auditu, quia decipi potuit, niſi in iis quæ de auditu proprio de-
ponit, & quæ ad auditum pertinent, hæc enim ſcit. Si vero non
inſinita eſſent irritamenta, homines aliàs natura ad malum jam
pronos, illiciendi ad mentiendum, uni teſti ſcienti æque in judi-
cio fides haberi poſſet, ac uni hiſtorico, de iis quæ ipſe vidit, de-
ponenti, ſi circumſtantix negotii verofiſimilitudinem ſimul ſua-
derent. At cum in judiciis omni ævo teſtes ſæpiſſime fuerint
corrupti, æquitas poſtulavit, ut uni teſti non credatur, ſed ut mi-
nimum duobus vel tribus teſtibus fides fiat judici, ut ex eorum
convenientia in teſtimonio dicendo aliisque ex circumſtantiis
inſinitis, puta ex vultu, geſtu, promptitudine aut hæſitatione &c.
appareret, utrum fides iis habenda ſit, nec ne. Unde pruden-
tiſſime reſcripſit Imperator Hadrianus Junio Ruſino *l. 3. §. 3. ff.*
de

de testibus. Nosti quæ crimina objecerit apud me Alexander Apro, quem, quia non probabat, nec testes producebat, sed testimonis uti volebat, quibus apud me locus non est, (nam ipsos interrogare soleo,) remisi ad Provinciæ Præsidem &c. Ergo hic utrumque oculum semper habebit Judex ad circumstantias facti, non primario respiciet ad numerum testium, neque etiam ad eorum dignitatem, sed sæpe uni non jurato plus credet, quam tribus juratis, etiam perjuro alias & facinoroso credet; sæpe plus credet rustico honeste viventi quam tribus hominibus in magna dignitate constitutis; Vilitatem personarum non ex carentia dignitatis sed ex vitæ genere æstimabit, utrum leno quis sit, utrum aleator, utrum caupo, utrum potantibus intemperantiæ vina præbeat &c. *Conf. l. 29. C. Ad l. Jul. de adult.* (ob quam immerito à multis male audit Constantinus, quasi ibi legem tulerit moribus Christianorum adversantem. *Vide Tesmari dissert. acad. 6. & 11. adde. Levit. XIX. v. 20.*) Uno verbo supremus judex nulli in materia testium certæ regulæ adstrictus est, sed prout res & æquitas postulat ipse determinabit.

Abusus regulæ: Artifici in sua arte credendum esse.

§. 55. Sed si nulla regula specialis esset officium judicis informans, forte illa esset, Artifici in sua arte credendum esse. Ego puto, nullam minus esse regulam quam hanc. H. e. hanc assertionem vel in universum falsam esse, vel certe infinitis exceptionibus esse obnoxiam, adeoque ineptam esse, ut regula nominetur. Falsissima est assertio, quatenus adhibetur in rebus Philosophicis, h. e. iis intellectualibus omnibus, quæ non sunt facti *vid. cap. 1. §. 35. & 42.* tunc enim æquiparanda est isti pseudocanoni, id pro verisimili habendum esse, quod ita videtur sapientioribus, de quo jam actum *d. cap. 1. §. 50.* Et sic nihil aliud est, quam credulitas ex præjudicio autoritatis orta. Graviter hunc errorem ad hominem disputans Arnobius Gentilibus objicit, *adversus Gentes lib. 2. p. m. 47. seq.* Quid illa de rebus ab humana cognitione sepositis, quæ conscribitis ipsi, quæ lectitatis, oculatâ vidistis inspectione, & manibus tractam tenuistis? Nonne vestrum quicumque est, huic vel illis credit auctoribus? non quod sibi persvaserit, qui

quis verum dici ab altero velut quadam fidei adstipulatione tutatur? Qui cunctorum originem esse dicit ignem aut aquam, non Thaleti aut Heraclito credit? qui causam in numeris ponit, non Pythagoræ Samio non Archite? qui animam dividit, & incorporales constituit formas, non Platoni Socratico? qui quintum elementum principalibus applicat causis, non Aristoteli Peripateticorum patri? qui ignem minatur mundo, & venerit cum tempus, arsurum, non Panætio, Chrysippo, Zenoni? qui individuus corporibus mundos semper fabricatur & destruit, non Epicuro, Democrito, Metrodoro? qui nihil ab homine comprehendendi, atque omnia cæcis obscuritatibus involuta, non Arcefile, Carneadi? non alicui denique Academiae veteris recentiorisque cultori? Ipsi denique principes & prædictarum patres sectarum, nonne ipsa ea quæ dicunt, sine creditis suspicionibus dicunt? Vidit enim Heraclius res ignium conversionibus fieri? concretione aquarum Thales? Pythagoras numeros ire? incorporales formas Plato? individuorum Democritus concursiones? aut illi, qui autumant, nihil posse omnino comprehendendi, an sit verum, quod dicunt, sciunt? aut ipsam, quod definiunt, veritatis esse intelligunt pronunciatum? Sed quid hæc omnia ad nos? Multum utique pertinent, nam illa pseudo-regula: Artifici in sua arte credendum est, & in toto mundo Christiano regnat. Loco Thaletis, Heracliti &c. substitue Thomam, Scotum, Cartesium, Gassendum, &c. vel Athanasium, Augustinum, Calvinum, Bezam, Melanchthonem, Lutherum, Jacobum Andreæ &c. & mutatis reliquis mutandis firmiter puta Athenagoram nostræ stultitiæ ista scripsisse, & verbis sequentibus singulos sectatores, persequentes aut hæretificantes eos, qui dissentiunt, increpasse: Cum igitur comperti nihil habeatis & cogniti, omniaque illa, quæ scribitis, & librorum comprehenditis millibus credulitate asseveretis duce, quam hæc est judicatio tam injusta, ut nostram dirideatis (calumniemini) fidem, quam vos habere conspiciatis nostra incredulitate communem. Sed sapientibus vos Viris, omnibusque instructis disciplinarum generibus creditis? nempe illis qui nihil sciscunt, nec pronunciant unum: qui pro suis sententiis bella cum adversantibus conferunt, & pervicacia semper digladiantur hostili: qui dum alter alterius labefaciunt, destruunt, convelluntque decreta, cuncta incerta fecerunt,

nec posse aliquid sciri ex ipsa dissensione monstrarunt. En vivis coloribus depictum statum fidei nostræ Philosophicæ, irrationalis illius, Pythagoricæ, carbonariæ & ex regula illa deductæ: artificii in sua arte credendum est: quæ & diligentissime inculcatur in tota præfatione Formulæ concordia,

*An obtineat
in questioni-
bus facti?*

§. 56. Sed nec in quæstionibus facti sive pure historicis, sive judicialibus assertio de fide artificii tribuenda, habenda erit pro regula. Nam initio hæc regula alia regula opus habebit, ex qua dijudicetur, utrum hic, qui testimonium de arte dicit, sit artifex. Multi Doctores sunt, pauci docti. Multi in vita civili pro artificibus habentur & magistris, qui in arte tamen vix sunt tyrones. Deinde esto: Hic est genuinus artifex, bene intelligit, de quibus testatur, quæstio est, utrum velit vere testari? Cur vero nollet? quia interesse habet. Taxat artifex rem artificialem. Testatur officialis de re coram se gesta. Carius taxabit artifex, si putat, quærentem similem rem ab ipso emere velle, vilius, si credit rem vendi debere. Testabitur officialis, prout expediet conservandæ suæ autoritati, aut consequendo dono promisso. Væ ergo summo judici regulam in fide juridica sibi præscribenti: Artificii in sua arte credendum esse. Væ ipsi, si credat Bartolo *apud Dn. Eisenhart. de fide historica cap. 10. §. 8.* putanti, *Artificum dicta non adhiberi ad testificandum proprie, sed ad judicandum secundum peritiam artis.* Pretia rerum, gesta coram quocunq; officiali, attestata de proprietate v.g. ædium, de agri-
mensione &c. res facti sunt, & verum adeo testimonium artificum. Imo si non esset, sed judicium Philosophicum forte in mente habuit Bartolus, non attendere deberet judex ejusmodi attestata per dicta §. præced. Et falsum adeo erit dictatum doctorum indiscrete spectatum ap. eund. Dn. Eisenhart. *d. 1. §. 9. plenam fidem facere scripturam officialis & personæ publicæ autentico sigillo munitam, si doceri non possit, sigillum non esse adulterinum &c.* Nam fidem quidem faciet sigillum, quod officialis ista scripserit. Utrum vera scripserit, sigillum nunquam probabit, quamvis ex illa falsa opinione Doctorum forte provenerit commune proverbium nostratum: ja wenn ein Brieff und Siegel darbey stünde.

§. 57. Ha

§. 57. Haecenus de principe. *Judicem inferiorem quod attinet, in plerisque libertas eidem relinquenda, ut regulis certis fidei adstrictus non sit. Sed nonne reclamant praxis? Nonne reclamant tot integra volumina Mascardi de probationibus? non reclamant allegationes quotidianæ advocatorum in positionibus? Non reclamant denique omnes pene iudices, regulas istas, ut capistra sequentes? Sit ita, modo non reclamet ratio, & ratio nem hac parte secutum Jus Justinianum, quod utinam a nobis hac parte in observantiam esset introductum. Ergo ageremus turbam pragmaticorum nube legum. Ita quidem est, & Modestinus & Callistratus l. 2. & 3. pr. ff. de testibus dicunt, examinandam esse in testimoniis dignitatem, fidem, morem, gravitatem, divitias, inimicitiam &c. addit etiam Modestinus, testes adversus fidem suam testationis vacillantes, audiendos non esse; & Callistratus, si careat suspitione testimonii vel propter personas vel propter causam, admittendum esse; in eo tamen decepti sunt pragmatici, quod putarunt, Ictos hic voluisse regulas de fide iudicum præscribere, cum sint saltem admonitiones & observationes de cavendo seu cautela. Non observarunt pragmatici, aut observare noluerunt, quæ Callistratus statim d. l. 3. §. 1. 2. & 4. ex rescriptis imperatoris Hadriani notavit; iudicem magis scire posse (quam ut regulæ ei a principe præscribantur) quando fides habenda sit testibus, qui & cuius dignitatis & cuius estimationis sint: & qui simpliciter visi sint dicere, utrum unum eundemque meditatam sermonem attulerint, an ad interrogata ex tempore verisimilia responderint. Item: quæ argumenta ad quem modum probanda cuique rei sufficiant, nullo certo modo satis definiri posse: sicut non semper, ita sæpe sine publicis monumentis cuiusque rei veritatem deprehendi; alias numerum testium alias dignitatem & auctoritatem alias velut conscientem famam confirmare rei, de qua queritur, fidem; Ergo iudicem non ad unam probationis speciem (per regulas) alligari debere, sed ex sententia animi sui ipsum aestimare oportere, quid aut credat, aut parum probatum esse opinetur. Notat & Arcadius Ictus l. 1. §. 2. ff. eod. constitutionibus Principum arbitrio iudicis esse relictum, ut eum tantum numerum*

testium evocari paterentur, quem necessarium esse putaverint, ut ef-
frenata potestate ad vexandos homines superflua multitudo protraba-
tur. Notat Papinianus l. 13. eod. calumniae damnatos etsi legibus
non sint intestabiles, tamen id quod legibus omissum sit, non omitten-
dum esse religione judicantium, ad quorum officium spectet, ejus quo-
que testimoniis fidem, quod integra frontis homo dixerit, perpendere.
Notat Ulpianus l. 1. §. 23. 24. 25. *Questioni fidem non semper, nec ta-
men nunquam habendam. Etenim rem esse fragilem & periculosam.*
*Nam plerosque patientia sive duritia tormentorum ita tormenta con-
temnere, ut exprimere eis veritas nullo modo possit: alios tanta esse impa-
tientia, ut in quovis mentiri, quam pati tormenta velint. Præterea ini-
micorum questioni fidem haberi non debere, quia facile mentiantur, nec
tamen sub prætextu inimicitiarum detrahendam esse fidem questioni.*
*Adeoque causa cognita (i.e. probe secundum circumstantias confi-
derata iudici pro libero ejus arbitrio) fidem habendam, aut non ha-
bendam esse. Et exinde infert §. 26. d. l. 1. fidem etiam quandoque la-
tronibus in eos, qui eos tradiderunt, habendam esse. Conf. l. 8. l. 9. pr. l.*
10. §. 5. eod. Admittebatur etiam olim ex arbitrio iudicis unus tes-
tis arg. l. 12. ff. de testibus l. 9. §. 1. C. eod.

*Quod ulte-
rius ex Cice-
rone illustra-
tur.*

§. 58. Quamvis vero una cum autoritate juris simul & ratio-
nes hinc inde in ipsis legibus fuerint allatae, cur nec populus Ro-
manus, nec Imperatores putaverint Iudici de modo fidei habenda
regulas præscribi debere, & idem vel maxime ex deductis
cap. 1. appareat, non tamen possum omittere, quæ eam in rem
graviter Cicero differit in Orat. pro M. Fonteio. Si hoc iudices præ-
scriptum lege aut officio putatis, testibus credere, nihil est, cur alius alio
iudice melior aut sapientior existimetur. Unum est enim & simplex au-
rium iudicium, & promiscue & communiter stultis ac sapientibus ab
natura datum. Quid est igitur, ubi elucere possit prudentia? ubi discerni
stultus auditor & credulus ab religioso & sapienti iudice? nimirum il-
lud, in quo ea quæ dicuntur a testibus conjectura & cogitatione tra-
duntur, quanta auctoritate, quanta animi æquitate, quanto pudore,
quanta fide, quanta religione, quanto studio existimationis bonæ,
quanta cura, quanto timore dicantur. Et paulo post: Fuit iudici-
bus

bus divinum ac singulare consilium, qui se non solum de re, sed etiam de accusatore, de teste judicare arbitrabantur, quid fictum, quid a fortuna ac tempore allatum, quid pretio corruptum, quid spe aut metu depravatum, quid a fortuna ac tempore allatum, quid spe aut metu depravatum, quid a cupiditate aliqua aut inimicitis profectum videretur. Quasi si judex non amplectitur omnia consilio: non animo ac mente circumspiciet: si, ut quidque ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici arbitrabitur: profecto satis erit, id quod dixi antea, non surdum judicem huic muneri atque officio praesse. Nihil erit, quamobrem ille nescio quis sapiens homo ac multarum rerum peritus ad res judicandas requiratur. Erat adeo tum temporis argumentorum artificialium seu colorum usus maximus, & certe longe major ac hodie, ubi judex dictis testium fere uti glebae adscriptus haeret, quod non solum Demosthenis, Ciceronis aliorumque Rhetorum orationes, sed & Senecae & Quintiliani declamationes, atque ejusdem Quintiliani institutiones oratoriae tantum non ubique loquuntur. Quare & in ead. oratione pro Fontejo Cicero urget, adversarium simpliciter testibus Fontejo inimicis inniti, nihil ei in duabus actionibus obiectum esse, quo significari vestigium libidinis, petulantiae, crudelitatis audaciae posset, non modo nullum facinus ejus fuisse prolatum, sed ne dictum quidem aliquod adversarios reprehendisse.

§. 59. Quamvis vero ex legibus Romanis modo allatis appareat, adhuc Imperatorum Ethnicorum tempore judicis officium circa fidem probationum satis laxam fuisse, nullum tamen est dubium, quin idem tempore Reip. liberae adhuc laxius fuerit. Refert Gellius Noct. Att. lib. 14. cap. 2. ex M. Catone, ita esse a majoribus observatum, ut si quod inter duos actum est, neque tabulis neque testibus planum fieri posset, tum apud judicem, qui de ea recognosceret, uter ex iis vir melior esset, quaereretur. Unde Cato intulit, si reus esset homo suspectae fidei, etiam actore non probante reum debere condemnari. Sed Gellius tamen, Favorinolicet suadente, ut simile quid tentaret in causa simili, sub Imperatoribus facere noluit. vid. l. 10. ff. & C. de testibus. Juravit tamen sibi non liquere, ne scilicet reum absolveret, & actorem sic calumniae damnaret. Hiuc patet, licuisse judici etiam sub Imperatoribus sub jura-

Libertas Ju-
dicis laxior
tempore
Reip. liberae
bus: Judex
sententiam
suspendere
poterat.

mento abstinere a dictione sententiæ definitivæ, quem morem ex Cicerone & Valerio Maximo, latius probat Phil. Caroli in *animadvers. ad d. l. Gellii*, ejusque fragmentum adhuc extat in *l. 36. ff. de re judic.*

*Restriçtio fi-
dei judicia-
lis, ut qui-
dam testes
fidem non
facerent.*

§. 60. Non tamen omnino libera judicis potestas, sed quibusdam regulis adstricta erat, non tam quando fides habenda esset, quam quibus non esset. Non admittebantur enim nec interrogabantur, quibus interdicebatur testimonium *l. 1. §. 1. de testibus*, scil. impubieres, judicio publico damnati, qui in vinculis custodiaque publica sunt, qui se locaverit, ut ad bestias pugnaret, quæ palam quæstum fecit, qui pecuniam accepit de testimonio dicendo vel non dicendo, quique testimonium jam in eundem reum dixerat, item testes accusatori domestici &c. *l. 3. §. 5. l. 15. l. 23. ff. de testibus l. 1. §. 3. ff. de quest.* (Nam quod nemo testis esse possit in propria causa, *d. l. 10. ff. & C. de test.* magis ex natura judicialis negotii est, quam ex dispositione legis civilis.) In his ergo differt fides juridica ab historica. In hac enim testes tales non semper & ubique rejiciuntur, sed ex aliis causis cognoscitur, utrum verisimilia dixerint nec ne. Præprimis cum & testes ejusmodi quandoque in judiciis admitterentur, & ea cautio tum judicibus præscriberetur. *l. 1. C. de questionibus.*

*Uterior re-
strictio, ne
uni testi, neve
testibus in ju-
ratis creda-
tur.*

§. 61. Sub imperatoribus Christianis illud videtur originem sumsisse, ut testibus non juratis non crederetur. Nam Constantinus M. primus id constituisse legitur, *l. 9. pr. C. de testibus*. Eadem lege §. 1. etiam primus constituisse videtur, ut uni testi non credatur, quamvis id displiceat Jacobo Gottofredo ad *l. 3. Cod. Theod. de fide test. & instr.* sed absque sufficientibus rationibus. Videtur & de primo dubitare, & malle, ut Constantinus dicatur id saltem primus jussisse, ut testes ante testimonia jurent. Mihi vero videtur constituisse utrumque. Etsi enim Cicero *pro Fontejo & passim* juramenti testium, & formulæ jurandi, (*conf. Hotom. ad d. orat. pro Fontejo p. m. 474.*) mentionem faciat, tamen istud juramentum testium olim magis consuetudinis quam necessitatis, & forte solum in causis criminalibus fuisse videtur, quia judices id remittere poterant *Vid. Valer. Max. l. 2. c.*

ult.

ult. exempl. ult. ibique Thys. in notis. Ex quo loco Valerii etiam illud patet, olim testes post dicta testimonia juramenta praestitisse. *Conf. Cicer. lib. 1. ad Attic. Epist. 16.* Forte huc pertinet etiam, quod Cicero in orat. pro Fontejo meminit, L. Crassi tantam fuisse auctoritatem, ut ejus sermo etiam testimonii auctoritatem habuerit. Sed nec lege divina unquam constitutum legimus, ut testes jurent. *vid. Deut. XIX. v. 15. & seq. & Histor. Susanne.* Scilicet arcebat Judæos a falso testimonio etiam injurato gravis poena in falsos testes statuta *vid. Deut. XIX. v. 19. 20.* Romanos vero, quod legibus XII. Tabb. caveretur, ut falsus testis de saxo Tarpejo deiceretur. *vid. Rittersb. ad LL. XII. Tabb. class. 2. cap. 6. p. 50.* Gravissime Gellius Noct. Attic. l. 20. c. 1. An putas Phaverine, si non illa etiam legis XII. Tabb. de testimoniis falsis poena obsolevisset, & si nunc quoque, ut antea, qui falsum testimonium dixisse convictus esset, e saxo Tarpejo deiceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos, quam videmus? Hæc omnia vero, in quibus fides juridica a fide historica iterum differt, si quis ad fidem historicam applicare & ibi testes minimum duos juratos postulare vellet, annon ineptiret?

§. 62. Et hæc quidem jure Romano. At Jure Canonico, *Restitutio si* quod totum in praxin deductum est, quodque moribus Germaniæ magis observari, quam Jus Romanum, ex rationibus infinis per jus *dei Judicia* nitis, hic tamen non expediendis persuasi sumus, aliæ adhuc differentiæ inter fidem historicam & juridicam introductæ sunt. *Canonici* Et si enim & hic non omne arbitrium judici fuerit ademptum, *vid. Lancelot. Instit. Jur. Canon. lib. 13. tit. 14. §. 8. 25. & ult.* a tamen non solum inhabilitas testium latius fuit extensa, v.g. ut nullus infidelis, nec Judæus nec paganus, nec hæreticus contra Christianum deponens admittatur, *Lancelot. d. l. §. 15. ibique Zieglerus,* sed & regula Juris civilis de uno teste non admittendo limitationem recepit, ut pro diversitate circumstantiarum modo juramentum suppletorium, modo purgatorium adhibeatur, & ita tres probationum species Juri Romano incognitæ, plena, semiplena, & minus semiplenæ, in forum illatæ sunt. *Lancelot. d. l. §. 8. 33. 34. 35. 36. & Lib. 4. tit. 2.* quæ quamvis analogiam quan-

quandam habeant cum tribus verisimilitudinis gradibus cap. i. expositis, cum illis tamen nequaquam sunt confundendæ. Neque enim in fide historica non judiciali locum habet ullum juramentum five suppletorium, five purgatorium &c.

*Item per
constitutio-
nem Crimi-
nalem. Navi
in jurispr.
Germani-
cam intro-
ducti.*

§. 63. Cum vero eodem Jure Canonico & processus Inquisitorius introduceretur, quem regulariter etiam ignorabat Jus Romanum de tortura vero & indiciis tam inquisitionis quam tortura parum disponderet, multæ novæ regulæ non solum negativæ, quando judex non credere sed & affirmativæ, quando judex fidem habere debeat, de fama, de corpore delicti, aliæq; tam generales, quam speciales, tam quoad fundandam inquisitionem, quam quoad torturam & sententiam judici sunt præscriptæ, ad quas Judex fere est adstrictus. Etsi enim jubeatur subinde in rebus dubiis a prudentibus h. e. Collegiis Jctorum informationem petere, hoc ipsum tamen suspectum indicium est, quod imprudentes permittantur esse judices, & ipsa quoq; Collegia juridica fere sunt alligata regulis in ipsa Constitutione præscriptis; certe illud v. g. miserum est, quod cogantur in causa vitam hominis respiciente testimoniis, non ipsis testibus credere, quod absolum esse & ratio & grave dictum Hadriani supra recensita probant. Et quis omnes naves, quos Jurisprudentia nostra per multiplicationem regularum de fide habenda nacta est, recensere vellet? Requirit ea res integrum Volumen, & a scopo nostro plane aliena est. Id tamen in summa certum, Jurisprudentiam Germanicam, etsi nomine Christianam, hac parte prudentia longe vinci a Jurisprudentia Romana, & si Ethnica.

Jurisprudencia nostra

§. 64. Uti vero hoc ipso simul fontes vides, cur Pragmatici ad naves illos curandos, tot regulas de fide judiciali, tot volumina conscribillerint, & in fausto hoc remedio tanquam oleo ignem extinguere volentes, morbum graviores reddiderint; ita jam facile colligere poteris ex hætenus narratis differentias fidei judicialis, a fide historica strictè dicta, & causas simul cognosces, cur in fide historica regulæ nullæ determinatæ sint, in fide autem judiciali talis determinatio in pluribus facta fuerit. Scilicet quædam determinatio facta fuit ob naturam judicio-
rum,

*Regulis pra-
gmaticorum
de fide judi-
ciali non il-
lustratur in
tellectus Ju-
dicis. Causæ
determina-*

rum, ut illa quod non admittendum sit testimonium in causa *tarum regu-*
propria, quia *judex neutri parti debet favere*, & quia in dubio *larum in fide*
& contradictione duarum partium probatio aliunde quam *exjudiciali*.
assertione partium desumenda est. Quædam facta fuit in pœ-
nam delinquentium, ut nota infamiae coerceantur illi, qui sic
sunt intestabiles. Quædam facta fuit ad imitationem juris
Mosaici, ut illa quæ jubet, uni testi non credi. Quædam facta
fuit in favorem Cleri, ut ille occasionem nancisceretur se im-
miscendi negotiis secularibus, ut illæ fere omnes, quæ de jura-
mentis testum, suppletorio item & purgatorio juramento di-
sponunt, præprimis dum ex falsæ philosophiæ principiis simul
credulitas introducta est, quasi juramentum sit species cultus
religiosi, & quasi in clausula juratoria aliquid Deo promittere-
tur. Quædam facta fuit ex bona quidem intentione, sed quæ
jam nævum insignem judicum prudentia politica destitutorum
supponit, & quæ tamen malo non prodest, sed potius illud au-
get, quales sunt pleræque regulæ in processu inquisitorio per
constitutionem criminalem præscriptæ, ac a pragmaticis in in-
tegris voluminibus traditæ. Possent etiam in universum (ratio-
ne scilicet intentionis) duæ rationes afferri, quæ differentiam
inter fidem judicialem & historicam stricte dictam magis il-
lustrarent. Scilicet in fide historica cuilibet relinquitur li-
berum judicium credendi quod velit, & etiam judicium su-
um suspendendi. At in fide judiciali, hodie certe, judices,
qui ipsi pronunciant & collegia juridica determinare debent
sententiam definitivam, nec amplius ipsis licitum est, responde-
re ut olim, sibi non liquere. Quoniam vero ulterius simul inter-
esse vertitur omnium civium, in causis, ubi publica utilitas & ex
altera parte vita hominis aut magna pars bonorum in periculo
versatur, non putarunt Legislatores permittendum esse judici-
bus, præprimis prudentia philosophica & politica destitutis, ut
decisionem negotii æquitati eorum cerebrinæ relinquerent, nul-
lis regulis adstrictæ. Quæ omnia rursus non timenda sunt in fi-
de historica, quale judicium lectores de homine aliquo forment.
Præprimis cum & in vita civili & sociali intuitu forte amicitia for-
mandæ non tam spectare debeamus, qualis quis antea fuerit,
L (cujus

(cujus inquisitio a fide historica dependet,) sed qualis jam sit & sapissime quis fidem de actionibus præteritis ejus præconceptam refutare possit vita præsentis proba. Hinc in fide juridica plures adduntur cautiones juramentorum, indiciorum, corporis delicti &c. quibus omnibus ob dicta non opus habet fides historica. Nec etiam historicus aut lector ob deficientem autoritatem judicalem eas adhibere posset.

Sæpe contrarium esse fidem historicam fidei juridicæ.

§. 65. Nova autem exinde oritur differentia quoad effectum inter fidem judicalem & historicam, quod sæpe in uno eodemque facto discrepet fides juridica a fide historica, non solum si opinionem judicis & reliqui populi diversam spectes, sed & in iudice ipso diversam ejus considerationem seceritas. Aliter enim credere potest vel debet, ut iudex, aliter ut homo ratione sua præditus. Ita v.g. quoad prius Cicero in orat. pro Fontejo, publice coram populo asserere ausus est: *Publium Rutilium quidem damnatum esse a iudicibus, Ciceroni tamen eum videri inter viros optimos & innocentissimos esse numerandum.* Ita quoad posterius sæpe accidit, ut iudex tanquam iudex & fide juridica cogatur absolvere reum, qui juramento se purgavit, cum tamen gravissimæ rationes adsint, fide historica habendi hunc reum pro vere nocente &c.

Errores ex confusione utriusq; fidei a iudicibus sæpe commissi

§. 66. Quod si quis dicta hætenus accuratius mente perpendat, patebit, sæpius ex confusione hucusque communi fidei juridicæ cum historica & ex nimia fiducia regularum juridicarum hætenus multam occasionem datam esse, ut tum iudices, tum historici ipsi insignes errores committere sint soliti. Ita sæpe accidit, ut in collegiis juridicis vel alias etiam contra leges ex æquitate aliqua cerebrina, quasi sermo esset de fide historica, sub prætextu, quod lex præscripta sit injusta, vel ad fidem iudici faciendam insufficiens pronuncietur. Alii contra iudices stricte nimis legum verbis & cortici adhærent, non reputantes, quod iudex præter regulas determinatas debeat instructus esse prudentia fidei historicæ, quia sapissime in iudiciis ejusmodi casus occurrunt, qui regulis judicialibus non sunt determinatæ. Maxime autem ea prudentia opus foret in causis criminalibus, ubi nimis frequens ignorantia iudicum regulis juridicis in toto processu, & vel maxime in formandis articulis & sententiis, irrationabiliter inhærentium, in causa est, aut occasionem dat, ut condemnentur innocens, & absolvatur nocens &c.

Item & ab historicis.

§. 67. Similiter dum Historici de fide historica inter se disceptant, sapissime absque iudicio & impertinenter allegant regulas ad fidem juridicam pertinentes, v. g. historico de se ipso quid narranti, non esse credendum, tanquam testi in propria causa, per juro homini nihil credendum, non credi testi injurato, non adesse duos testes omni exceptione majores, &c. Ita si quis v.g. *Hutteri Concordiam* concordem legat, in singulis fere paginis ejusmodi insignes errores deprehendet. Conf. & refutationem historiæ Peucerianæ apud Dedekennum &c. Sed hæc omnia distinctius ostendere aliorum curæ relinquimus. Nobis suffi-

ciat, fontes & origines tam frequentium & communium errorum perspicue & distincte indicasse.

ezata Litorie & Arnoldo M. Fides formularia, p. 21. AB.
Littere qly fides labenda M. 22.
Littere Clem vesen B1
Littere cent aut vulgare Carthago, p. 11. 12.
de librisymbol. trix p. 26. qly hypocho p. 26.

negat af: d. ut A. Oria ad - Thobas, p. 8
V. 119. Glossa generalis ad hypell. fals. 19.
Error Luther p. 11. 12. Luth.

Legata Historiae & Arnoldo M. fides & formulae, p. 21. M.
 Liber gl' fides labenda M. 22.
 A. 4. 1. 2. Clem. v. 1. 2. 3. 4.
 Luth. cent. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.
 De lib. lib. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

Aug 12, Clear & serene B1

with cent-aud irregularities. *Carthagen.* p. 11. 12.

De libris symbol. tit. x p. 76. In hypochoite p. 26.

negat af: d. wt. μ . orna - Thobax. p. 8

¶ 119. Glossa generalis ad hypoth. fals. 19.

Ervar Luther p. 11. 12. 13.

Vegeta Historie & Arnoldo MS. fides formularia. p. 21. MS.
 Textus glg fides tabula MS. 22.
 A. A. 17 Clemens 81
 Luth cent. aut. vulgare Cantuari. p. 11. 12.
 De lib. lib. lib. lib. p. 26. lib. lib. lib. p. 26.

Aug 12 Clear vessel 81

2. with cent. and sup. larynx. p. 11, 12.

De libris hinc inde. Tit. x p. 76. Iste hypothesis p. 26.

negat qd: it ut L. Oria ac — Thobas. p. 8
V. 119. Glossa: generalis ad hypoth. fals. 19.
Error Lutheri p. 11. 12 Luth.

negat af t ut h. oration - Thobas, p. 8

¶. 115. Glossa: generalis ad hypoth. fals. 19.

Ervar L'heer p. 11. v2 L'lt.

negata in nomine & in forma 11. f. ad formularia. p. 21. 10.
Ceteris q. f. id est labenda 13. 22.
Ad 14. 17. Clem. videri 81
Luth. cent. aut. vulgare. Cantuari. p. 11. 12.
De lib. lib. h. v. 11. 10. p. 26. q. d. h. p. 26.

negat q. d. ut h. o. d. a. a. — Thob. p. 8
q. 117. Glossa generalis ad hypell. fals. 19.
Error Luth. p. 11. 12. Luth.

Thomasius, Christian,

Dissertatio de fide iuridica

Hala 1699

4 Diss. 1702#Beibd.4

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10819945-6

VD17 1:007227Q